

Issn :1302-2040

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU
ATATURK UNIVERSITY DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT SCIENCES

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

Journal of Physical Education and Sport Sciences

SAHİBİ / OWNER
Dr. Mustafa ATASEVER

EDİTÖR / EDITOR
Dr. Nurcan DEMİREL

EDİTÖR YARDIMCISI /
ASSOCIATE EDITOR
Dr. Emre BELLİ

- ◆ ÜST SEVİYEDEKİ MÜSABIK ATICILARIN KARAR VERME SÜREÇLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES, THE EXAMINATION OF DECISION MAKING PROCESS OF ELITE SHOOTERS
Elvan ÇETİNKAYA, Baybars Recep EYNUR
- ◆ ÇOCUKLUK VE ADÖLESANLIKTA (GENÇLİKTE) OBEZİTE
OBESITY IN CHILDHOOD AND ADOLESCENT PERIOD
Nurcan DEMİREL
- ◆ OKULÖNCESİ ÇOCUKLARINA UYGULANAN FUTBOL İÇERİKLİ EĞİTSEL OYUNLARIN PSİKO-MOTOR ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI
THE STUDY OF THE EFFECTS OF FOOTBALL THEMATIC EDUCATIONAL GAMES APPLIED TO PRE-SCHOOL STUDENTS TO MOTOR SKILLS
Nazım SARAÇOĞLU, Ş.Öykü ŞİRİNKAN, Yunus ÖZTAŞYONAR, Hüseyin EROĞLU
- ◆ BESYO ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ VE EMPATİK EĞİLİMLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
TO EVALUATE THE AGGRESSION LEVEL AND EMPHATIC DISPOSITION OF STUDENTS WHO ARE STUDYING IN SCHOOL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN TERMS OF SOME VARIABLE
C. Tuğrulhan ŞAM
- ◆ PERFORMANS DEĞERLENDİRME SİSTEMİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ: ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI
THE ATTITUDE SCALE FOR PERFORMANCE EVALUATION SYSTEM: THE STUDY IN SCALE DEVELOPMENT
Ebru İLGAR, Fatih YENEL

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

Journal of Physical Education and Sport Sciences

CİLT / VOLUME: 16

SAYI / NUMBER: 3

YIL / YEAR: 2014

ISSN: 1302-2040

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU ADINA
SAHİBİ / OWNER

Dr. Mustafa ATASEVER / Erzurum

EDİTÖR / EDITOR

Dr. Nurcan DEMİREL, Erzurum

EDİTÖR YARDIMCISI / ASSOCIATE EDITOR

Dr. Emre BELLİ, Erzurum

İNGİLİZCE DANIŞMANLARI / ENGLISH CONSULTANTS

Dr. Ömer UÇAR, Erzurum

Eren ÖZBEK, Erzurum

İSTATİSTİK DANIŞMANLARI / STATISTICAL CONSULTANTS

Dr. Cengiz KARAGÖZOĞLU, İstanbul

Dr. Fatih KAYA, Erzincan

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU / EDITORIAL BOARD

Dr. Mustafa ATASEVER, Erzurum

Dr. Caner AÇIKADA, Ankara

Dr. Gazanfer DOĞU, Bolu

Dr. Gül TIRYAKI SÖNMEZ, New York

Dr. Kemal TAMER, Ankara

Dr. Salih PINAR, İstanbul

Dr. Turgay BİÇER, İstanbul

Dr. Güner EKENCİ, Ankara

Dr. Özbay GÜVEN, Ankara

Dr. Aslan KALKAVAN, Trabzon

Dr. Suat KARAKÜÇÜK, Ankara

Dr. Osman İMAMOĞLU, Samsun

Dr. Azmi YETİM, Ankara

Dr. Mehmet GÜNAY, Ankara

Dr. İbrahim YILDIRAN, Ankara

Dr. Mehmet Akif ZİYAGİL, Samsun

Dr. Erdal ZORBA, Ankara

Dr. Hülya AŞÇI, İstanbul

Dr. Ömer ŞENEL, Ankara

Dr. Ayşe KİN İŞLER, Ankara

Dr. Recep GÜRSOY, Erzurum

Dr. Kadir YILDIRIM, Erzurum

Dr. Akın ERDAL, Erzurum

Dr. Ali KIZILET, İstanbul

Dr. Murat KALDIRIMCI, Erzurum

Dr. İlhan ŞEN, Erzurum

Dr. Necip Fazıl KİSHALI, Erzurum

Dr. Fatih KIYICI, Erzurum

Dr. Bekir YÜKTAŞIR, Bolu

Dr. Sümmani EKİCİ, Muğla

Dr. Şerife VATANSEVER, Bolu

Dr. Ümit KARLI, Bolu

Dr. Latif AYDOS, Ankara

Dr. Önder ŞEMŞEK, Bolu

Dr. Gökhan BAYRAKTAR, Ağrı

Dr. Fatih YENEL, Ankara

Dr. Özcan SAYGIN, Muğla

Dr. Nurcan DEMİREL, Erzurum

Dr. Orcan MIZRAK, Erzurum

Dr. Yunus ÖZTAŞYONAR

Dr. Zinnur GEREK, Erzurum

Dr. Erim ERHAN, Erzurum

Dr. Dursun KATKAT, Erzurum

Dr. Velittin BALCI, Ankara

Dr. Hüseyin EROĞLU, Kahramanmaraş

Dr. Abdurrahman Kepoğlu, Muğla

Dr. Recep CENGİZ, Şanlıurfa

Dr. Şebnem CENGİZ, Şanlıurfa

Dr. Mehmet TUNÇKOL, Erzurum

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

Journal of Physical Education and Sport Sciences

Amaç ve Kapsam

Beden eğitimi ve spor bilimleri dergisinin temel hedefi uluslar arası düzeyde nitelikli, sürekli ve beden eğitimi ve spor alanında periyodik olarak bilimsel açıdan en üst düzeyde orijinal araştırmaları yayınlamaktır. Bununla beraber spor bilimleri ile ilgili temel yenilikleri kapsayan derleme yazıları, olgu sunumları, beden eğitimi ve spor camiasının konular hakkındaki deneyimlerini ve eleştirilerini içeren mektuplar ile güncel mesleki konular da yayınlanır.

Yayın Periyodu

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nun süreli yayın organı olup, bağımsız ve önyargısız hakemlik ilkesine dayanan bilimsel içerikli, yayın dili Türkçe olan, ulusal, periyodik bir dergidir. Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 4 kez yayınlanır.

Abone işlemleri

Dergiye abone olmak isteyen kişiler Beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi iletişim adresine başvurmalıdır.

Reklam işlemleri

Dergiye reklam vermek isteyen tüm kişi ve kurumların dergi iletişim adresine başvurmaları gerekmektedir.

Yazarlara bilgi

Yazarlara bilgi, dergi sayfalarında ve www.atabesbd@atauni.edu.tr web sayfasında yayınlanmaktadır.

Yayın hakkı

Atatürk beden eğitimi ve spor bilimler dergisinde yayınlanan yazı, resim, şekil ve tablolar yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen herhangi bir nedenle basılamaz, çoğaltılamaz. Referans göstermek kaydıyla özetleme ve alıntı yapılabilir. Dergide yayınlanan yazı, şekil ve resimlerden yazarları, ilan ve reklamlardan firmaları sorumludur.

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (atabesbd)
Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
25240 ERZURUM / TÜRKİYE
Tel : 0442 231 13 80
Fax : 0442 231 13 33
e-posta : atabesbd@atauni.edu.tr

Dizgi & Baskı

BEKA MEDYA Mabaacılık Dijital Baskı Reklam Promosyon
Tel: 0442 237 37 27 e-mail: bekamedyabynuri@gmail.com

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

Journal of Physical Education and Sport Sciences

YAZARLARA BİLGİ

Yayın Kuralları

Atatürk Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisine gönderilen yazılar, yayın ve bilim kurulu üyeleri tarafından kapsam ve düzen açısından uygun görülmelidir. Yayın kurulu yayın koşullarına uymayan yazıları yayınlamamak, düzeltmek üzere yazarına geri göndermek ve biçimce düzenlemek yetkisine sahiptir. Yazının özüne dokunmadan her türlü düzeltme ve kısaltmalar yapılabilir. Yayılanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbiri, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve hiçbir isim yazar olarak eklenemez veya yazar sırası değiştirilemez. Tüm yazılar editör ve ilgili editör yardımcısı ile en az iki danışman hakem tarafından incelenir. Editör ofisi gerek gördüğünde makaleyi üçüncü bir hakeme gönderebilir.

Dergide basılacak yazılar başka herhangi bir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Bilimsel toplantılarda tebliğ edilen çalışmalarda bilimsel toplantının yeri ve tarihi belirtilmelidir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazara ait olup yazıların içeriğinden ve kaynakların doğruluğundan yazarlar sorumludur. Eğer makalede daha önce yayınlamış; alıntı yazı, tablo, resim vb. varsa makale sahibi yayın hakkı sahibi ve yazarlardan yazılı izin almak ve bunu belirtmek durumundadır. Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar eğer özel olarak yazarlar tarafından geri istendiği belirtilmemiş ise yazarlara geri gönderilmez.

Yazım Kuralları

1. Yazım PC uyumlu bilgisayarda Microsoft Word Windows programı ile Arial veya Times New Roman karakteriyle yazılmalı, A4 sayfa büyüklüğünde beyaz kağıda ve kâğıdın tek yüzüne kâğıdın sol kenarında 2,5, sağ kenarında 2,5, üst ve alt kenarlarında 2,5'er cm. boşluk bırakılacak şekilde yazılmalıdır. Tümünde harf büyüklüğü 12 punto olmalıdır. Ancak, çalışmanın adı 14 punto ve boldlanmış olmalı, metinde yer alan tablolarda tek sayfaya sığdırılması istendiğinde 8 veya 9 punto harfler kullanılabilir.
2. Ana yazımda 1.5 tam satır aralığı kullanılmalıdır. Şekillerin ve çizelgelerin açıklamaları ile alıntılar ve dip notların yazımında ise 1 satır aralık kullanılmalıdır. Özet, Abstract, Şekiller, Tablolar, Kısaltmalar Dizini ve Kaynaklar gibi, ana başlıklar, bölüm başlıkları ve alt bölüm başlıkları ile bunları izleyen ilk paragraf arasında kullanılan aralığa göre bir aralık; bir alt bölümün son satırı ile bir sonraki alt bölüm başlığı arasında da kullanılan aralığa göre bir aralık boşluk bırakılmalıdır. Metin içerisinde yer alan paragraflar arasında ilave aralık bırakılmamalıdır.
3. Makale kolay anlaşılır bir Türkçe ve yazım kurallarına uygun bir dille yazılmalıdır. Yazım kurallarında imla bakımından Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı imla Kılavuzuna uyulması gerekmektedir. Anlatım üçüncü şahıs ağzından yapılmalı, kısa ve öz cümleler kullanılmalıdır. Yazımda virgül ve noktadan sonra, bir karakter boşluk bırakılmalıdır.
4. Araştırma yazıları sıra ile şu bölümlerden oluşmalıdır: Kapak başlığı, Türkçe başlık, Türkçe özet, anahtar kelimeler, İngilizce özet (konunun başlığı ile birlikte), key words, giriş, materyal ve metod, bulgular, tartışma, sonuç ve kaynaklar. Derleme ve olgu sunumları ise; kapak başlığı, Türkçe özet, anahtar kelimeler, İngilizce özet (İngilizce konu başlığı ile) ve key words sırası ile başlamalıdır. Kapak başlığı dışında isim ve kurum belirtilmemelidir. Türkçe özet bölümü azami 200 kelimedenden oluşmalıdır. İngilizce özet ise Türkçe özete denk olmalıdır.
5. **Kapak Başlığı:** Makalenin başlığı (Türkçe ve İngilizce), tüm yazarların ad ve soyadları, akademik ünvanları, bağlı oldukları kurumları, iş telefonu-GSM, e-posta ve yazışma adresleri, belirtilmelidir. Makale daha önce tebliğ edilmişse tebliğ yeri ve tarihi belirtilmelidir.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

Journal of Physical Education and Sport Sciences

---

6. Araştırma yazıları ve derlemeler 10 sayfayı, olgu sunumları ise 5 sayfayı geçmemelidir.
7. Tüm tablolar grafikler veya şekiller yazının içinde yerleştirilmiş halde gönderilmemeli, her biri ayrı sayfaya basılmış şekilde gönderilmelidir. Her birine metinde geçiş sırasına göre numara verilmeli ve kısa birer başlık yazılmalıdır. Tablo, şekil ve grafiklerin yazıda nerede geçtiği belirtilmelidir. Kullanılan kısaltmalar alt kısımda mutlaka açıklanmalıdır. Özellikle tablolar metni açıklayıcı ve kolay anlaşılır hale getirme amacı ile hazırlanmalı ve metnin tekrarı olmamalıdır. Başka bir yayından alıntı yapılıyorsa yazılı baskı izni birlikte gönderilmelidir.
8. Kaynaklar listesi makale metninin sonunda ayrı bir sayfaya yazılmalı, alfabetik sıraya göre düzenlenmelidir. Kaynaklar metinde, soy isim ve tarih belirterek parantez içerisinde olmalıdır. (Örnek, (Atasever, 2014), (Baldwin ve Caldwell, 2003), (Martin ve ark.,1995). Henüz yayınlanmamış veriler ve çalışmalar kaynaklar bölümünde yer almamalıdır. Bunlara metin içerisinde (isim(ler), yayınlanmamış veri, tarih) şeklinde yer verilmelidir. Kaynaklarda yazar sayısının 6 veya daha az olması durumunda tüm yazarların isimleri yazılmalıdır. Yazar sayısının altıdan fazla olması durumunda ise ilk altı yazarın ismi yazılmalı, sonrasında Türkçe makalelerde “ve ark.”, İngilizce makalelerde ise “et al.” ilave edilmelidir. Yazar isimlerinden sonra kaynak gösterilen yazının tam başlığı, dergi adı, yıl, cilt ve sayfa numaraları yazılmalıdır. Kaynaklar şu şekilde düzenlenmelidir:
  - a. Dergiler için;
Brocq O, Breuil V, Agopian V, Grisot C, Flory P, Bernard-Pomier G et al. Reactive arthritis induced by strongyloides stercoralis. Rev Rhum Engl Ed,1996;63:217-19.
  - b. Kitaplar için;
Ergen E. Egzersiz Fiziyojisi. Ankara: Nobel yayınevi, 2002:35-46.
  - c. Kitap bölümü için;
Zvaifler NJ, Antimalarials. In: Mc Carty DJ, ed(s). Arthritis and Allied Conditions. Philadelphia: Lea and Febiger, 1985: 497-501.
  - d. Tez için;
Kaplan SI. Post-hospital home health care: the elderly access and utilization (thesis). St. Louis (MO): Washington Univ; 1995.
9. Çalışma; 3 bilgisayar çıktısı (biri isimli, diğer ikisi isimsiz olacak şekilde) ve 8 gönderimlik posta ederi kadar pul ile birlikte gönderilmelidir.
10. Hakemlerden gelmiş, düzeltme için geri gönderilen ve kabul edilen makaleler düzeltmeleri yapıldıktan ve CD ye kopyalandıktan sonra dergimize gönderilmelidir.

TELİF HAKKI DEVİR FORMU
FORM FOR COPYRIGHT

...../...../20

MakaleBaşlığı:

.....
.....
.....

Sayın Editör,

Yayınlanması dileğiyle Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi'ne gönderdiğimiz yukarıdaki başlığı verilen makalenin yazarları olarak;

Bu çalışmanın:

1. Bilimsel ve etik sorumluluğunun bize ait olduğunu,
2. Daha önce yurtiçinde ve yurtdışında Türkçe veya yabancı bir dilde yayınlanmadığını,
3. Başka bir yayın organına yayınlanmak üzere gönderilmediğini,
4. Yayının kabulü halinde tüm yayın haklarının Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi'ne ait olduğunu kabul ve beyan ederiz.

Yazar(lar)

İmza

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

CİLT / VOLUME: 16

SAYI / NUMBER: 3

YIL / YEAR:2014

İÇİNDEKİLER / CONTENTS Orjinal Makaleler / Original Articles

- 9 - 18 ÜST SEVİYEDEKİ MÜSABIK ATICILARIN KARAR VERME SÜREÇLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES, THE EXAMINATION OF DECISION MAKING PROCESS OF ELITE SHOOTERS
Elvan ÇETİNKAYA, Baybars Recep EYNUR
- 19 - 29 ÇOCUKLUK VE ADÖLESANLIKTA (GENÇLİKTE) OBEZİTE
OBESITY IN CHILDHOOD AND ADOLESCENT PERIOD
Nurcan DEMİREL
- 31 - 38 OKULÖNCESİ ÇOCUKLARINA UYGULANAN FUTBOL İÇERİKLİ EĞİTSEL OYUNLARIN PSİKO-MOTOR ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI
THE STUDY OF THE EFFECTS OF FOOTBALL THEMATIC EDUCATIONAL GAMES APPLIED TO PRE-SCHOOL STUDENTS TO MOTOR SKILLS
Nazım SARAÇOĞLU, Ş.Öykü ŞİRİNKAN, Yunus ÖZTAŞYONAR,
Hüseyin EROGLU
- 39 - 51 BESYO ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ VE EMPATİK EĞİLİMLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
TO EVALUATE THE AGGRESSION LEVEL AND EMPHATIC DISPOSITION OF STUDENTS WHO ARE STUDYING IN SCHOOL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN TERMS OF SOME VARIABLE
C. Tuğrulhan ŞAM
- 53 - 62 PERFORMANS DEĞERLENDİRME SİSTEMİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ: ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI
THE ATTITUDE SCALE FOR PERFORMANCE EVALUATION SYSTEM: THE STUDY IN SCALE DEVELOPMENT
Ebru ILGAR, Fatih YENEL

ÜST SEVİYEDEKİ MÜSABIK ATICILARIN KARAR VERME SÜREÇLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Elvan ÇETİNKAYA¹ Baybars Recep EYNUR¹

¹ Dumlupınar Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Kütahya.

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye Atıcılık ve Avcılık Federasyonuna bağlı kulüplerde üst seviyede atış sporu yapan katılımcıların farklı yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durumu, yarışmalara katılım durumu, kategori durumlarının Atış Karar Verme Ölçeğine göre karar verme becerilerinin performansla olan etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. 2013 Ocak Havalı Silahlar Federasyon Kupası ve Şubat 2013 Türkiye Havalı Silahlar Kış Kupası'nda farklı yaş gruplarında yarışan kadın ve erkek atıcılara atış karar verme becerilerini belirlemek için Tennessee Üniversitesi 4-H Yaşam Yetenekleri Geliştirme Sistemi tarafından geliştirilmiş olan Atış Karar Verme Ölçeği ve demografik özelliklerini belirlemek için oluşturulan sorular envantere bu ölçek dışında eklenmiştir. Araştırmada 184 atıcının anket verileri değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada atıcıların sahip oldukları genel özelliklerine (Kategori, Medeni Durum, Eğitim Durumu ve Yarışmalara Katılım) göre atıcıların karar verme becerileri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacı ile iki değişkenin olduğu gruplarda Bağımsız Örneklem t-testi, 3 ve daha fazla değişkenin olduğu grupta One-Way ANOVA testlerinden faydalanılmış ve çoklu gruplardaki gruplar arası anlamlılık düzeylerini belirlemek için Tukey HSD testinden faydalanılmış ve anlamlılık düzeyi $\alpha=0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Cinsiyet, kategori, medeni durum, yarışmalara katılım durumları verilerine Bağımsız Örneklem t-testi, eğitim durumu verilerine ise One Way Anova testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi ($\alpha= 0,05$) olarak kabul edilmiştir. Araştırma sonucunda; cinsiyet, yarışmalara katılım ve eğitim durumu değişkenlerine göre karar verme becerileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı; atıcıların yarıştıkları kategoriler ve medeni durum değişkenlerine göre ise karar verme becerileri arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atıcı, Karar Verme, Performans, Atış Karar Verme Ölçeği.

ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES, THE EXAMINATION OF DECISION MAKING PROCESS OF ELITE SHOOTERS

ABSTRACT

In this study, a high level of Turkey Shooting and Hunting Federation shooting sports clubs due to the participants of different ages, gender, and level of experience, depending on the decision-making skills by shooting the Scale of Decision aimed to investigate the effects of performance. January 2013 and February 2013 Turkey Air Guns Air Guns FA Cup Winter Cup, competing in different age groups of men and women shooters shot the University of Tennessee to determine the decision-making skills 4-H Shooting Life Decision Making Skills Development System developed by the scale and determine the demographic characteristics of except that the scale was added to the inventory. Survey data were evaluated in the study 184 shooter. General characteristics of the research they have shooters (Category, Marital Status, Education and Participation in competitions) based decision-making skills with the aim to determine whether there is a significant difference between the Two-Way Analysis of Variance, as well as multiple groups, Tukey HSD test was utilized to determine the level of significance between the groups and the significance level $\alpha = 0.05$ was adopted. The results of this study, male and female, and young-adult shooters competed in shows that the differences between the different variables, decision-making skills. Shooters competing in different categories of sex and other relationship between the skill levels of decision-making, the right of decision-making skills can be explained by the acquisition of the fundamental teachings of the sport of target shooting.

Key Words: Shooter, Decision Making, Performance, Shooting Decision Making Scale.

GİRİŞ

Atıcılık sporu; yetenek ve becerinin yanı sıra; dikkat, konsantrasyon, kararlılık, motivasyon gibi psikolojik etkenlerin sporcu performansını direkt etkilediği bir branştır (Erten, 2007).

Atış sporunda karşılaşılan olumsuzluklar diğer spor branşlarına göre farklılık arz etmektedir. Bu farklılık, diğer spor branşlarında ortak olan olumsuzluklarla mücadele etme tekniklerinde saklıdır. Fiziksel ve mental olumsuzluklarla mücadele neticesindeki karar, hem doğru hem de yerinde bir karar olmalıdır. Diğer spor branşlarında verilen yanlış kararın telafisi mümkün iken atış sporunda bu imkânsızdır. Çünkü atış yaptıktan sonra çıkan mermiyi durdurmak gibi bir şansımız yoktur (Jaskari, 2012).

ATICILIK VE ATICI KRİTERLERİ

Atıcı Kimdir?

“Atıcı; attığını vuran, vuramasa da sebebini bulandır.”

Atıcı; bütün nişancılık sıfatları için kullanılabilen ortak bir terimdir. Tabanca taşıyan her şahıs birer atıcı olarak kabul edilir. Buna karşın; her attığını vuran, vuramadığı zaman sebebini bularak yaptığı düzeltme ile olumlu sonuçlar alabilen şahıs ise nişancı diye adlandırılır. Nişancı bir müsabakada tam puanın en az %75’ini alabilendir. Bunların yanında; hedefleri

istediği noktadan ilk atışta vurabilen, boşa hiç mermi atmayan ve tam puanın en az %90’ını alabilen şahıslar keskin nişancı diye adlandırılır (Sağlam, 2007).

Atıcılarda Aranılan Özellikler

Dünyadaki pek çok ülkede üstün askeri nişancıları ve şampiyon olimpik atıcıları seçerken aşağıda belirtilen kriterleri taşıyan sporcular eğitim sürecine tabi tutulurlar;

Yüksek konsantre yeteneği olan, İstekli, hevesli, Zeka ve anlama yeteneği uygun, Atletik ve spora yatkın, Azimli, gayretli, dayanıklı, Cesur ve gözü pek, Serinkanlı, sakin yapılı, Uyumlu, problemsiz (Yayını, 2000).

Atıcı Yetenek Seçimi

Atıcılık sporu, yapısı gereği bütün branşları bir silahla yapılan, malzemesiz ve silahsız düşünülmesi olanaksız olan bir spordur. Bu sebeple, atıcılık sporuna yeni başlayacak genç sporcuların, öncelikle silah-malzeme kullanma ve taşıma sorumluluğuna sahip olup olmadıkları mutlak suretle dikkate alınmalıdır. Eğer bu düşünce temel alınarak doğru insanlar seçilerek onlar üzerinde çalışmalar yapılırsa daha sonra karşılaşacağımız tatsız olayların ve boşa çabaların önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Ayrıca, bu anlatılanları da göz önünde

bulundurarak, fiziksel ve mental kapasite olarak belirli bir olgunluğa erişmiş gençler arasından yeni atıcılar seçmeye çalışılmalıdır. Bilimsel manada bu seviyenin genellikle kız ve erkeklerde 12–13 yaşları arasında belirmeye başladığı bilinmektedir (Komutanlığı, 2003). Bu yaşın altında olan atıcı adaylarının yapılacak çalışmalarda faaliyetlerin ciddiyetini kavrayamadıkları ve silahların ağırlığından dolayı ciddi omurga rahatsızlıkları çektikleri sıkça gözlenmektedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye Atıcılık ve Avcılık Federasyonuna bağlı atış kulüplerinde kayıtlı atıcılar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Türkiye Atıcılık ve Avcılık Federasyonuna bağlı atış kulüplerinde kayıtlı, Büyük Erkek, Genç Erkek, Büyük Bayan ve Genç Bayan kategorilerinde aktif olarak müsabakalara katılan atıcılar oluşturmaktadır. Söz konusu grupta toplam 349 sporcu bulunmaktadır. Bu sporcuların hepsi araştırmaya davet edilmiş olup anket formları ile bire bir görüşme yapılmıştır. Ancak araştırmaya katılmayı sadece 184 sporcu kabul etmiş olup %52’lik bir geri dönüş oranı elde edilmiştir.

Araştırma Tekniği ve Protokol

Bu araştırmada survey (tarama) yöntemi kullanılmıştır. Tarama

yönteminde ilgili bulgular için anlık değerlendirme yapılmaktadır (Karasar, 2005). Türkiye’de mevcut zaman dilimi içerisinde atış müsabakaları takip edilmiştir. Ayrıca müsabakalar öncesinde antrenman koşullarında ve klüplerinde sporculara ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından ilgili ölçek yazılı olarak verilmiş ve atıcının soruları cevaplaması istenmiştir. Araştırmada atıcıların karar verme becerilerini tespit etmek amacı ile Holder tarafından kullanılmış atış karar verme ölçeği kullanılmıştır.

Atış Karar Verme Ölçeği

Atış Karar Verme Ölçeği: Atıcıların atış anında karar verme becerileri ölçmek için Tennessee Üniversitesi 4-H Yaşam Yetenekleri Geliştirme Sistemi tarafından geliştirilen ve Holder (2010) tarafından kullanılan 10 sorulu Atış Karar Verme Ölçeği kullanılmıştır (Holder, 2010). İfadelere örnekler: “Problemi çözmeye çalışmadan önce onun hakkında düşünürüm”, “Kendim bir karar verebilirim” şeklindedir. Türkçe’ye tarafımızdan uyarlanan ölçeğin güvenilirlik katsayısı (Cronbah Alpha) 0,70’dir. İfadeler, 0=Asla ve 4= Her Zaman arasındaki 5’li Likert tipinde hazırlanan ölçeklerle ölçülmüştür. Yüksek değerler karar verme becerisinin de yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğe faktör analizi yapılmamış Holder (2010)’in

yapmış olduğu çalışmadan hareketle tek boyut olarak incelenmiştir.

İstatistikî Yöntem

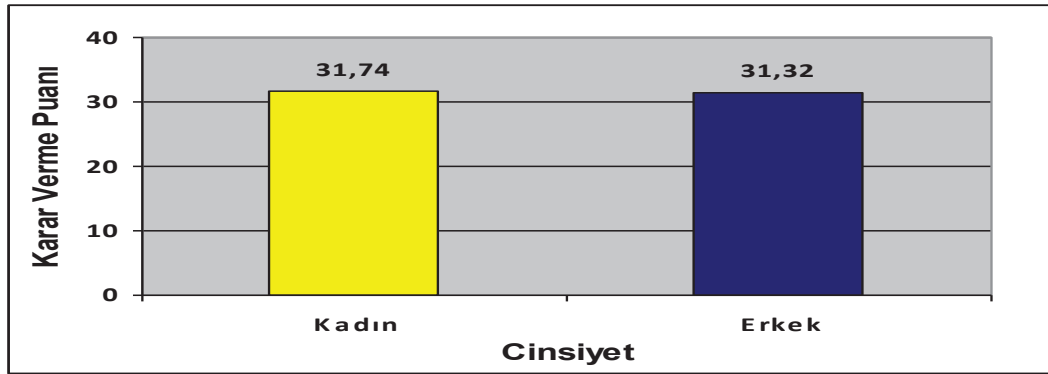
Verilerin istatistiksel olarak çözümlenmesi ve değerlendirilmesi için SPSS 21,0 paket programından yararlanılmıştır. İstatistik kısmında, verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirlemek için öncelikli olarak $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde Shapiro Wilk testi uygulandı. Verilerin normal bir dağılıma sahip olduğu görüldü. Araştırmada atıcıların sahip oldukları genel özelliklerine (Kategori, Medeni Durum, Eğitim Durumu ve Yarışmalara Katılım) göre atıcıların karar verme becerileri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacı ile iki

değişkenin olduğu gruplarda bağımsız örnekler t-testi, 3 ve daha fazla değişkenin olduğu grupta (Eğitim Durumu) One-Way ANOVA testlerinden faydalanılmış ve anlamlılık düzeyi $\alpha=0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya Katılan Atıcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Karar Verme Becerilerine Yönelik Bulgular

Test sonuçları cinsiyete bağlı olarak atıcıların karar verme becerileri arasında anlamlı bir fark olmadığını gösterdi ($t_{.05}=0,672$; $p>0,05$). Kadınların karar verme puanı ($31,7375 \pm 4.169$) önemli ölçüde Erkeklerin puanından ($31,3173 \pm 4,234$) daha yüksek bulunsa da istatistikî olarak manidar bulunmadı (Grafik 1).

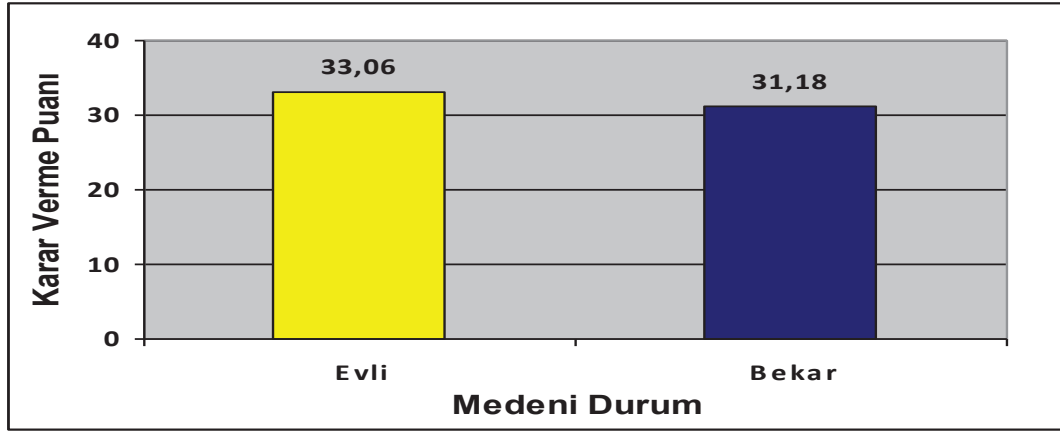

Grafik 1: Atıcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Karar Verme Puanı Ortalamaları

Araştırmaya Katılan Atıcıların Medeni Durum Değişkenine Göre Karar Verme Becerilerine Yönelik Bulgular

Test sonuçları medeni durumlarına bağlı olarak atıcıların karar verme becerileri arasında anlamlı bir fark olduğunu gösterdi ($t_{.05}=2,301$; $p<0,05$).

Evlilerin karar verme puanı ($33,0645 \pm 3.086$) bekârların puanından önemli ölçüde ($31,1830 \pm 4,330$) daha yüksek olup istatistikî olarak da manidardır (Grafik 2).

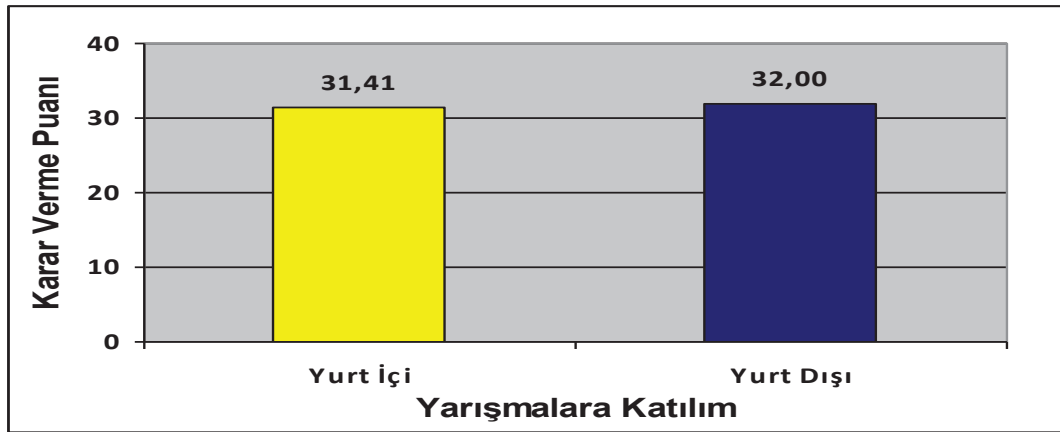

Grafik 2: Atıcıların Medeni Durum Değişkenine Göre Karar Verme Puanı Ortalamaları

Araştırmaya Katılan Atıcıların Yarışmalara Katılım (Yurt İçi, Yurt Dışı) Değişkenine Göre Karar Verme Becerilerine Yönelik Bulgular

Test sonuçları yarışmalara katılım durumuna bağlı olarak atıcıların karar verme becerileri arasında anlamlı bir fark olduğunu/olmadığını gösterdi ($t_{.05} = 0,669$; $p > 0,505$). Yurt dışı müsabakalara katılan atıcıların karar verme puanı ($32,0000 \pm$

$3,258$) önemli ölçüde Yurt içi müsabakalara katılan atıcıların puanından ($31,4140 \pm 4,344$) daha yüksek olup istatistiki olarak manidar bulunmadı (Grafik,3).

Grafik 3: Atıcıların Yarışmalara Katılım Değişkenine Göre Karar Verme Beceri Puanı Ortalamaları

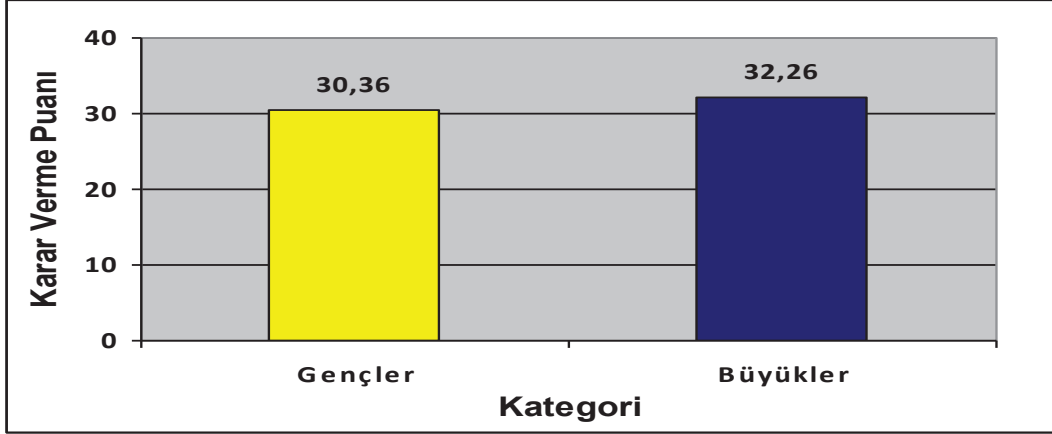
Araştırmaya Katılan Atıcıların Kategori Değişkenine Göre Karar Verme Becerilerine Yönelik Bulgular

Test sonuçları kategori durumuna bağlı olarak atıcıların karar verme becerileri arasında anlamlı bir fark

olduğunu gösterdi ($t_{.05} = 3,076$; $p < 0,05$). Büyüklerin karar verme puanı ($32,2636 \pm 3,837$) önemli ölçüde Gençlerin puanından

(30,3649 $\pm$ 4,476) daha yüksek olup

istatistiki olarak da manidardır (Grafik 4).

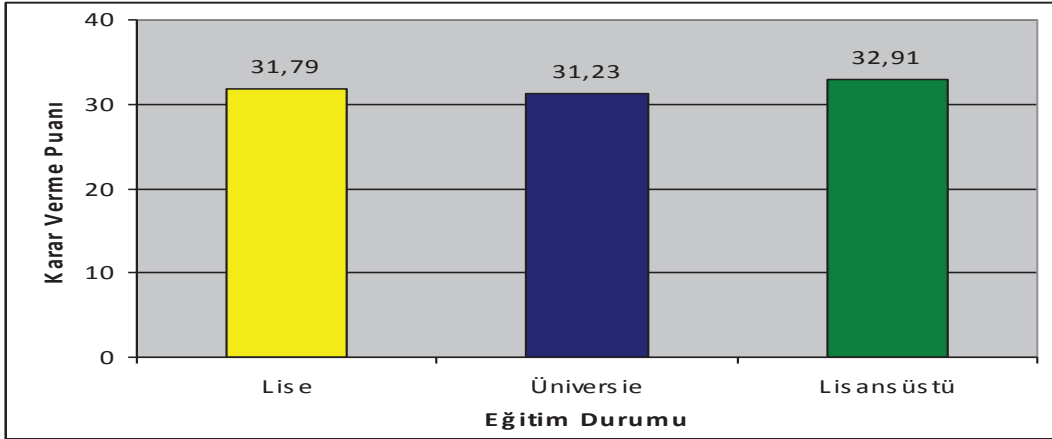

Grafik 4: Atıcıların Kategori Değişkenine Göre Karar Verme Beceri Puanı Ortalamaları

Araştırmaya Katılan Atıcıların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karar Verme Becerilerine Yönelik Bulgular

Test sonuçları eğitim durumlarına göre atıcıların karar verme puanları arasında önemli bir olduğunu gösterdi ($F_{2,181} 0,989$; $p > 0,505$). Her ne kadar Lisansüstü grupların karar verme

puanı ($32,91 \pm 3,70$), Lise ($31,79 \pm 3,98$) ve Üniversiteden ($31,23 \pm 4,34$) daha yüksek bulunmuş ise de bu farklar istatistiki olarak manidar bulunmadı (Grafik 5)

Grafik 5: Atıcıların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karar Verme Beceri Puanı Ortalamaları

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmaya katılan atıcıların karar verme becerileri cinsiyet değişkenlerine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. $h_0=$ Kabul, $h_1=$ Red (Grafik 1). Yapılan araştırma sonucunda, araştırmaya katılan atıcıların karar verme becerileri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, genel olarak anlamlı bir farklılığın bulunamamasının nedenlerinde atıcılık ve cinsiyet kavramları arasındaki ilişkiyi bahsetmek doğru olacaktır. Öyle ki; cinsiyetler arası anatomik ve fizyolojik farklılığa bakıldığında, erkek metabolizmasının kadınlara oranla daha üstün bir farka sahip olduğu bilinmektedir. Bu fark, çocukluk döneminde aralarında yok denecek kadar azken ergenlik dönemi ve sonrasında giderek artar (Erten, 2007). Bu durum sporda erkeklerin kadınlara kıyasla daha avantajlı olmalarını sağlamaktadır. Ancak atıcılık sporunda bazı spor branşları gibi üst seviyede temel kuvvete ve dayanıklılığa gerek duyulmamaktadır. Bunların yerine denge, silaha etki eden dış faktörler (rüzgar v.b.) ile mücadele edebilmek, var olan gücü ekonomik kullanmak, iyi bir pozisyon almak, ritim duygusunun kazanılması, bilgi, motivasyon, dikkat, stresle mücadele, kazanmayı ve kaybetmeyi kabullenmek gibi faktörler daha geniş yer tutmaktadır. Temelde iyi bir atışın sadece kas gücüyle

veya teknik değil zihinsel antrenmanın harmanlanmasıyla sağlanabileceği unutulmamalıdır (Erten, 2007). Cinsiyetler arası mental farklılığa bakıldığında ise; yaratılışı gereği kadınlara nazaran baskıya daha fazla dayanma özelliğine sahip erkek atıcıların bu özelliği araştırma sonucunda cinsiyet değişkeni durumuna göre değerlendirmeye etki eden bir özellik olarak görülmemiştir. Bu durum bir sonraki araştırmada daha detaylı araştırılacaktır (Atıcıların atış anında anksiyete düzeylerinin belirlenmesi). Karar vermenin sorunlarla ilgili bilgileri yorumlayarak ve kıyaslama yaparak bir yargıya varmak (Erten, 2007) olduğu kabul edildiğinde cinsiyet durum değişkeni arasında ki benzerliği açıklanmaktadır.

Araştırmaya katılan atıcıların karar verme becerileri medeni durum değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. $h_0=$ Red, $h_1=$ Kabul (Grafik 2). Yapılan araştırma sonucunda, araştırmaya katılan atıcıların karar verme becerileri medeni durum değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bunun temel nedenlerine bakıldığında; karar verme, aslında evli kişilerde daha önce kazanılmış beceriler arasındadır. Öyle ki evlilik kararı, insan yaşamının üçte ikisinden fazlasını ve tüm geleceği etkileyecek önemli bir karardır. Eşlerin yakın çevreleri ve hatta

doğacak çocukların geleceği bile bu karara bağlanmaktadır. Evlilik yapmış kişilerin gerekli sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için bedensel, zihinsel ve sosyal yönden belirli gelişim ve olgunlaşma aşamalarını geçirmiş olmaları beklenir. Kişiler bu kararı vermeden önce evliliğin doğal sorumlulukları yönünden kendi iç dünyasını ve kişisel koşullarını değerlendirir. Bekarlık döneminden farklı olarak evlilikte; toplumun kural ve geleneklerine göre sosyal rollerin gerektirdiği davranışları öğrenmiş olmaları ve bunlara uygun olarak aile içi kararları almaları beklenir. Bekarlıkta ise yaşanan “Akıl ve Duygusallık” dengesi tam bir karmaşa halindedir. Bu dengeyi korumada zorlanan gençlerin tanıştığı kişilerde çabuk duygusallık yaşaması ve bazı durumlarda hemen karar vermesi gibi gerçekçi ve akılcı olmayan davranış eğilimlerini gösterir (Erten, 2007). Karar vermeyi; hedeflerimiz, isteklerimiz, değerlerimiz ile birlikte etkileşimden sonra gerçekleşip ortaya çıkan bir netice (Erten, 2007) olarak tanımlarsak, bekar atıcıların evli atıcılara oranla yaşadıkları sosyal ve psikolojik dalgalanmaların olumsuz sonuçlarından etkilenen karar verme beceri durumu, medeni durum değişkenine ve karar verme beceri puan ortalamalarına göre ortaya çıkan anlamlı farkı açıklamaktadır.

Araştırmaya katılan atıcıların,

yarışmalara katılım (yurt içi, yurt dışı) değişkenine göre karar verme beceri puanı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. h_0 = Kabul, h_1 = Red (Grafik 3). Yapılan araştırma sonucunda, yurt içi yarışmalara katılan atıcılar ile yurt dışı yarışmalara katılan atıcılar arasında karar verme becerileri oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yarışmalara katılım durumuna göre atıcıların karar verme beceri oranlarındaki anlamlı olmayan farklılığı şu şekilde açıklamak mümkündür. Atıcılık sporunda hareket, zihinde başlar ve atıcılık tekniklerinin uygulanmasıyla beraber, sürecin sonu olan bağımsız işaret parmağının tetik çekme hareketi ile son bulur. Hareketin tamamı karar verme anına geçildikten sonra 0-8 saniye aralığında tamamlanmalıdır. Bu kısa zaman aralığının tesadüfi bir aralık olmadığı ve bu sürecin uzun süreli çalışmalarla kontrol altına alınacak bir süreç olduğu bilinmelidir. Atış becerisi bilişsel ve motor becerilerin kullanılmasına bağlıdır. Bu maksatla, atıcılık sporuna başlayacak olan sporcuların branşta başarılı olabilmeleri için gerekli olan beceriye sahip olup olmadıklarının tespit edilmesi için birçok mental ve görsel testler uygulanır. Bu testler sonucunda yeterli olmayan adaylar atıcılık sporuna başlatılmazlar. Antrenmanlar sürecinde ise temel öğretilerin arasında doğru anda doğru karar verme stratejilerinin öğretimi

vardır. Öyle ki zihinsel eğitimini tamamlamadan atışlı çalışmaya geçmek mümkün değildir (Erten, 2007). Bu nedenle karar verme stratejilerinin öğretimi, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarında yarışan atıcıların hepsinin eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Diğer yandan daha üst seviye yarışmalar olan yurt dışı müsabakalarına katılan atıcıların yurt içi yarışma boyutunda kalan atıcılara nazaran başarılı olmaları irdelendiğinde, bu başarının oluşumu atıcının karar verme süreci içinde yaşadıklarının kontrolü ile ilgilidir (Erten, 2007). Normal bir atıcı ile dünya şampiyonu olan bir atıcı arasındaki fark, sadece yaşadığı müsabaka stresi değil müsabaka sırasındaki tutum ve davranışlardan kaynaklanmaktadır. Dünya şampiyonu olmuş atıcılar, müsabakalarda yaşanacak olan yüksek stresli ortamı hazırlık döneminde antrenmanlarda yaşar ve karşılaştığı problemlere çözüm yolları bulur. Bu hazırlıkla atıcı olası bir paniği, bilinmeyen yarattığı kaygıların en aza indirilmesi ile ortadan kaldırır (Erten, 2007). Yapılan çalışmalar kısmında değinildiği gibi; ortalama atış puanındaki değişimin büyük bir oranı mental süreçte gerçekleşmektedir. Çünkü en iyi sonuçlar, sadece doğruların uygulandığı, stresten etkilenmeden atışın yapılabildiği anlarda ortaya çıkar (Erten, 2007).

Araştırmaya katılan atıcıların karar

verme becerileri, kategori durum değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. $h_0 = \text{Red}$, $h_1 = \text{Kabul}$ (Grafik 4). Yapılan araştırma sonucunda, büyükler kategorisinde yarışmalara katılan atıcıları toplam karar verme puan ortalamaları genç kategorisinde yarışan atıcılara oranla daha yüksek bulunmuştur. Başarılı olan ülke sporcuları incelendiğinde yıl içinde katıldıkları müsabaka çeşitliliği görülecektir. Bunun asıl amacı atıcıların farklı tip müsabaka ortamına girip müsabaka stresini baskılamayı öğrenmeleridir. Başka bir değişle atış süreci içinde karşılaşılabilecek baskılara karşı dayanıklılık kazanmaktır (Erten, 2007). Kategori değişkeni durumuna göre karar verme beceri puan ortalamaları arasındaki anlamlı farklılığın büyükler kategorisinde yarışan atıcıların gençler kategorisine göre daha fazla antrenman yaşının olması ve daha fazla müsabaka deneyimlerinin olması ile açıklanabilir. Spor üzerine yürütülen deneylerde ustalar ve acemiler arasında farkın ortaya çıkmadığı bir deney bulmak çok nadirdir. Bu durum ustaların sadece daha verimli motor becerilerinin geliştiğini değil aynı zamanda bilgi işleme dizinlerinin bilişsel elementinin de geliştiğini vurgular. Öyle ki müsabakalarda kategori bazında yapılan tasniflerde büyükler kategorisinin atış puanları gençlerin atış puanlarından daha fazla

çıkılmaktadır. Araştırmaya katılan atıcıların karar verme becerileri, eğitim durum değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. h_0 = Kabul, h_1 = Red (Grafik 5). Yapılan araştırma sonucunda, lisansüstü mezunu olan atıcıların karar verme beceri puanlarının lise ve üniversite mezunu olan atıcılara oranla daha yüksek bulunmuştur. Lisans üstü mezunu atıcıların karar verme

sürecinde diğerlerine göre daha sorgulayıcı ve detaycı oldukları gözlenmiştir. Eğitimlerinin getirisi olarak düşünülen bu durum normal kabul edilirken, diğerleri arasındaki farkın toplam ortalamalara göre anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Atış branşında temel öğretiler arasında yer karar verme stratejilerinin tüm eğitim durumunda olan atıcılar için anlaşılır olmasıyla açıklanabilir.

KAYNAKLAR

1. Erten, K. (2007). Atıcılık Sporunda Zihinsel Ve Fiziksel Performans: Ankara.
2. H.Sağlam, H. G. (2007). *Atıcılık Ve Atış Sporü; Ankara,2007,S.25-26*: Ankara.
3. Holder, S. M. (2010). *Leadership And Decision-Making Life Skill Development İn Mississippi 4-H Shooting Sports Participants*. (Thesis), Mississippi State University.
4. Jaskari, K. Y. (2012). *Physical Training İn Shooting Sports*. D Course Issf Training Academy.
5. Karasar, P. D. N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (15. Ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
6. Komutanlığı, S. O. V. E. M. (2003). *Atış Antrenörlük Kurs Dokümanları Ders Notları*. Ankara.
7. Yayını, T. C. J. G. K. U. J. Ö. T. K. (2000). *Atışta Psikolojik Baskı Ve Heyecanın Önlenmesi*. Ankara.

ÇOCUKLUK VE ADÖLESANLIKTA (GENÇLİKTE) OBEZİTE

Nurcan DEMİREL¹

¹Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Erzurum.

ÖZET

Fazla kilo karakteristik olarak Vücut Kitle İndeksi (VKİ) > %85 < %95, obezlik sınırı ise; VKİ > %95'dir. Çalışmalarda bu aralıklar kullanılır. The United States of America (USA) araştırmalarında bu aralıklar kullanılmıştır. Fazla kilo/obezite hesaplanırken enerji alımı ve enerji harcaması dengesi, fiziksel hareketsizlik önemlidir. Obezite de gelişim olarak 3 dönem önemlidir. Prenetal, Rebound, Adölesan ve emzirmenin sonraki döneme etkilerine bakılmıştır. Obez çocuklar ve adölesanlar diğerlerine göre daha uzun iskelet yapısına sahiptir. Motor ve kardiyovasküler fiziksel uygunluk testlerinde ise kendilerine güvenleri eksiktir.

Fiziksel aktivitesizlik obezitenin asıl nedeni olmakla beraber, literatürde fiziksel aktivite ve enerji harcaması belirsizdir. Çocukluk ve adölesanlıktaki fazla kilo/obezite yetişkinlikte de genellikle kalıcı bir faktördür (1,3,14).

Anahtar Kelimeler: Obezite, Çocuk, Adölesan.

OBESITY IN CHILDHOOD AND ADOLESCENT PERIOD

ABSTRACT

Body Mass Index of overweight is characteristically BMI> 85% >95%, and obesity limit is BMI>95%. These ranges are used in the studies. The United States of America (USA) used these ranges in the research studies. While calculating the overweight/obesity level, energy intake, balanced energy expenditure and physical immobility are important. Three stages are significant in obesity with regard to its development. Periods of prenatal, rebound, adolescence and lactation were analysed according to their effects in the next periods. Obese children and adolescents have a taller skeleton structure compared to the others. And they show a lack of self-confidence in the motor and cardiovascular compliance tests.

Although physical immobility is the main cause of obesity, the factors of physical activity and energy intake are given unclear in the literature. Obesity/Overweight during childhood and adolescence is also a permanent factor during adulthood stage (1,3,14).

Key Words: Obesity, Child, Adolescent.

GİRİŞ

Günümüzde obezitenin görülme sıklığı her yaş grubunda artmaktadır. Çocuklukta obezite yaşamın ilk yılı, 5-6 yaş arası ve ergenlik döneminde artış göstermektedir. Obez çocukların 1/3'ü, obez adölesanların ise %80'i erişkin yaşa ulaştıklarında da obez kalmaktadırlar. Diğer yandan erişkin yaşta görülen obezite vakalarının %30 kadarında başlangıcın çocukluk çağlarına dayandığı bilinmektedir (2,9).

Obezite, vücuda besinler ile alınan enerjinin, harcanan enerjiden fazla olmasından kaynaklanan ve vücut yağ kitlesinin, yağsız vücut kitlesine oranla artması ile karakterize olan kronik bir hastalıktır. Obezite, başta kardiovasküler ve endokrin sistem olmak üzere vücudun tüm organ ve sistemlerini etkileyerek çeşitli bozukluklara ve hatta ölümlere yol açabilen önemli bir sağlık problemidir (4,14,15).

Fazla kilo ve obezite genellikle karıştırılır ve aynı anlamda kullanılır. Fakat aynı anlama gelmez. Fazla kilo, boy-kilo arasındaki dengesizlik iken, obezitede daha ciddi bir fazla kiloluk söz konusudur. Asıl gereklilik bu dengenin sağlanmasıdır. Tedavisinde ve diyet programlarında fiziksel aktivite gereklidir. Obezitede beslenme şekli başlı başına bir ölçüm gerektirmektedir. Fazla kilo ve obezite

çocukluk döneminde ortaya çıkabilirken genellikle adölesanlık ve erişkinlikte meydana gelir (1,3,14,18).

Çalışmada temel olarak fazla kilodan obeziteye geçiş arasındaki ilişki ile büyüme, gelişme, performans, fiziksel aktivite ve özgüven konuları ele alınmıştır.

Belirtiler

Fazla kilo ve obeziteyi belirlemek için ağırlık ve boy oranlarından faydalanılmıştır. Bebeklik, erken çocukluk, adölesanlık ve yetişkinlik dönemlerinde ağırlık ve boy VKİ (VKİ[wt/ht 2] olarak alınarak hesaplanmıştır (3,14).

Kriter ve Yaygınlık

Bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde fazla kilo tanımlanırken ağırlık ve boy oranlarından yararlanılmaktadır. 5 yaş altı çocuklarda iki standart sapma vardır. Birincisi; kızlar ve erkekler arasındaki fark birbirini tutmaz. İkincisi; ülkelerin gelişim düzeyleri arasındaki orandaki farktır (13,14). 1988-1994'te yapılan başka bir araştırmanın sonuçlarına göre okul öncesi çocuklarda (%95) alındığında; 2-3 yaş erkek çocukların %2.1, kızların %4.8 ve 4.5 yaş erkek çocukların %5.0, kızların%10,8'inde fazla kilo görülmüştür. Obezite problemi erken yaşlarda başlamaktadır.

Geçmişte obezite ve fazla kiloyu belirlemede Amerikalı 2-3 yaş üstü çocuklarda VKİ kullanılırdı. 2-19 yaşa

kadar VKİ (%85 ve %95) ise fazla kilolu ve risk altında, (%95) ise fazla kiloluydu. (Nhn 1999-2000) araştırma sonuçlarına göre; Amerikalı çocukları temsil eden grupta 2-5 yaş arası %10, 6-19 yaş arası ve

adölesanlarda %15'i fazla kilo ve risk altındadır (%95). Ayrıca etnik farklılıklar, risk faktörüdür ve gelişmekte olan ülkeler daha fazla etkilenir (14).

Tablo 1: VKİ ve Obezite Sınıflaması

SINIFLAMA	VKİ (kg/m ²)	Obezite Sınıflaması
Az Kilo	<18.5	
Normal Kilo	18.5-24.9	
Fazla Kilo	25.0-29.9	
Obez	30.0-34.9	1
	35.0-39.9	2
	>40.0	3

VKİ şişmanlık limitlerini belirleme de kullanılır ve fazla kilo/obezite için tüm dünya da kabul edilen bir göstergedir. DSÖ uluslararası araştırmalarda da VKİ kullanır. VKİ'nin zayıf, normal, fazla kilolular ve obezler için sınırları tablo 1'de görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde VKİ, fazla kilo oranı da yüksektir ve beslenme eksikliği görülür. Tablo 1'de göze çarpan 2 yaşında da, yetişkin obeziteliler de VKİ 30.0 kg/m² alınmasıdır. 1991'de %10 obezite dağılımı 10 yıl sonra %20'ye yükselmiştir. Bu büyük bir risk faktörüdür (14).

Tablo 2: Fazla Kilolularda ve Obezlerde Yaşlara Göre VKİ Oranları

Yaş (yıl)	Fazla Kilolu		Obez	
	Erkek	Bayan	Erkek	Bayan
2	18.41	18.02	20.09	19.81
2.5	18.13	17.76	19.80	19.55
3	17.89	17.56	19.57	19.36
3.5	17.69	17.40	19.39	19.23
4	17.55	17.28	19.29	19.15
4.5	17.47	17.19	19.26	19.12
5	17.42	17.15	19.30	19.17
5.5	17.45	17.20	19.47	19.34
6	17.55	17.34	19.78	19.65
6.5	17.71	17.53	20.23	20.08
7	17.92	17.75	20.63	20.51
7.5	18.16	18.03	21.09	21.01
8	18.44	18.35	21.60	21.57
8.5	18.76	18.69	22.17	22.18
9	19.10	19.07	22.77	22.81
9.5	19.46	19.45	23.39	23.46
10	19.84	19.86	24.00	24.11
10.5	20.20	20.29	24.57	24.77
11	20.55	20.74	25.10	25.42
11.5	20.89	21.20	25.58	26.05
12	21.22	21.68	26.02	26.67
12.5	21.56	22.14	26.43	27.24
13	21.91	22.58	26.84	27.76
13.5	22.27	22.98	27.25	28.20
14	22.62	23.34	27.63	28.57
14.5	22.96	23.66	27.98	28.87
15	23.29	23.94	28.30	29.11
15.5	23.60	24.17	28.60	29.29
16	23.90	24.37	28.88	29.43
16.5	24.19	24.54	29.14	29.56
17	24.46	24.70	29.41	29.69
17.5	24.73	24.85	29.70	29.84
18	25.00	25.00	30.00	30.00

Tablo 2’de, VKİ 2-18 yaş aralığı yaş, cinsiyet de gözönünde bulundurularak tekrar düzenlenmiştir. Yeni düzenlemeye göre; 18 yaş için VKİ 25 kg/m² fazla kilo, VKİ 30 kg/m² ise obezite olarak tanımlanmıştır (14).

FAZLA KİLO VE OBEZİTE ARASINDAKİ İLİŞKİ

Fazla kilo ve obezite arasındaki ilişki; yaş, cinsiyet, aile, davranış, metabolizma, endokrin ve nöroendokrin sistemlerle alakalıdır. Fazla kilo ve obezite

önemli farklı özellikler gösterir. Genetik faktörler oldukça önemlidir. Örneğin; aile geçmişi, obezite için önemli bir izdir ama tamamen etkili değildir. Fazla kilo ve obezite 3 bölüme ayrılarak incelenmiştir. Prenetal (Erken) dönem, Rebound (Bekleme-Geçiş) dönem, Adolescent (Adölesan-Gençlik) dönem (1,14,16).

1. Erken Dönem

Doğum Ağırlığı

Bu erken dönemde doğum ağırlığında fazlalık, yetişkinlikte fazla kilo/obezite ilişkilidir. Yetişkin VKİ'da U VE J şekillerinden bahsedilir.

U şeklinde: Düşük ve yüksek doğum ağırlığı fazla ya da az beslenmeyi etkiler. Bu ilişki muhtemelen fazla kilo obezite oluşumunda kuvvetli bir olasılıktır.

J şeklinde: Düşük doğum ağırlığı ve zayıfken, yetişkinlikte fazla kilolu olabilir. Veriler iki varsayımı da desteklemektedir.

Doğum ağırlığı ile yetişkinlikteki boy kilo oranı ve fazla kilo-obezite oluşumu arasında bir etkileşim görülmektedir. Pek çok çalışma da U ve J şekli desteklenmiştir (14).

2. Rebaund Dönem

VKİ 1 yaşına kadar hızlı, 1 yaşından 5-6 yaşa kadar azalma gösterir. 5-6 yaştan sonra özellikle yağ dokusunda belirgin olmak üzere hızla artış gösterir. Bu rebaund dönemin 5.5 yaşından önce başlaması adölesan dönemde obezite gelişmesini kolaylaştır (14,17).

Tablo 3: VKİ (kg/m²) Genç Yetişkinlerde Rebaund Dönem

Yaşa Göre Rebaund Dönemi	Erkek		Bayan	
	x	ss	x	ss
Erken (<5.5)	23.2	2.8	21.3	2.6
Ortalama (6-6.5)	21.5	2.3	20.8	2.8
Geç (>7)	20.3	2.0	19.6	2.2

Tablo 3'te genç yetişkinlerde yaşa göre; erken, ortalama ve geç rebaund dönemleri gösterilmektedir.

21-29 yaşlarında 390 yetişkin üzerinde yapılan çalışma da bireylerin 3 kez boy-kilo ölçümü alınmıştır. 1.5-4, 4-8, 8-16 yaşlarında yapılan ölçümlerde bayanlarda rebaund dönem 5.4+/-1.7, erkeklerde 5.8+/-1.9 yaşlarındadır.

Rolland-Cochera ve arkadaşlarının 1984'te yaptığı çalışmalarında rebaund dönemini de (erken-orta ve geç) dönemlere

ayırılmışlardır. Geç rebaund dönemindekilerin erken rebaund dönemine göre 12-16 yaşlarında geç ve zayıf iskelet gelişimi gösterdikleri görülmüştür.

Rebaund döneminde ki bu değişiklikler, çocukluk-adölesanlık-yetişkinlik dönemlerinde fazla kilo/obezite ile ilişkilidir (1,14).

3. Adölesan Dönem

Adölesan dönemde vücut yağ dağılımı cinsiyete göre farklılıklar göstermekte bu da fazla kilo/obezite de risk faktörü oluşturmaktadır. Kızların erkeklere göre puberte dönemine girişi daha erkendir ve daha fazla risk altındadırlar. Adölesan dönemde bu erken gelişim erkeklerden daha fazla VKİ olmasına yol açar.

Adölesan dönemde VKİ'nin fazla gelişim oranı yetişkinlikte obezite için risk faktörüdür. 35-40 yaşlarında her iki cinsiyet için de VKİ > 25 kg/m² fazla kilodur.

Adölesan dönemde VKİ kısaca şöyle özetlenmiştir. Bir çocuk erken çocuklukta şişmansa daha sonra şişman bir çocuk olacaktır. İleriki yaşta şişmanlamışsa daha sonra daha da şişmanlayacaktır.

Fiziksel aktivite eksikliği fazla kilo alınmasında etkili olabilir. Enerji alımı, enerji harcaması, şişmanlıkta bireysel olarak farklıdır. Adölesan dönemde ki bu özel faktörler yetişkinlikte fazla kilo/obezite üzerinde, VKİ artmasında risk faktörüdür (10,12,14).

Emzirme Dönemi

Emzirme döneminin çocukluk, adölesanlık, yetişkinlik dönemlerinde fazla kilo/obezite engellenmesinde etkililiği şimdilik tartışılan bir konudur. Emzirme döneminde istatistiksel kontrollere göre; farklı gruplar üzerinde süt ya da katı

yiyeceklere geçişin etnik, beslenme durumu, emzirme şekli, eğitim, sosyo ekonomik statü ile ilgili olduğu görülür. Örneğin; USA'da çocuklarda VKİ >%85 < %95 oluşu yaş ve cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir.

Diğer taraftan 5-6 yaş Alman çocuklarda obezite yaygınlığı VKİ > %97' e göre; %4.5, hiç emmeyenlerde %2.8'dir. Bu bilgiye göre Alman çocukların 5-6 yaşlarında obezite olma oranı düşüktür.

Emzirmenin fazla kilo/obezite üzerinde engelleyici olduğu kesin olarak ispatlanmamışsa da etkili olduğu görüşü yaygındır. Emzirme dönemi bireyin sonraki beslenme şeklini de etkilemektedir. Emzirme ile beslenen çocuklar katı mama ile beslenenlere göre daha düşük kiloludur (6,7,14).

ÇOCUKAR VE ÖDÖLESANLARDA OBEZİTE

Fazla kilo/obezite milletlararası farklılıklar gösterir. Orta çocukluk-adölesan öncesi-adölesan dönemlerinde yüksek VKİ obezite için tüm dünya da önemli bir sağlık problemdir. Obeziteli çocuk ve adölesanlarda, büyüme, gelişme, performans ve fiziksel aktivite benzer özellikler içerir. Çocukluk ve adölesanlıkta ki bu risk faktörlerine bağlı hastalıklar ise genellikle yetişkinlikte de meydana gelir. Bu metabolik komplikasyonların bazıları adölesan dönemde anlaşılır şekilde gittikçe artar (5,8,14).

Büyüme Gelişme

Obez çocuklar obez olmayanlara göre daha fazla vücut gelişimi, vücut yağ oranı fazlası, iskelet gelişimi göstermektedir. Yaş ve cinsiyette önemlidir. Kız ve erkeklerde yapılan bazı çalışmaların sonuçlarına göre; obez olan ve olmayan çocukların iskelet gelişimleri karşılaştırıldığında obezlerin daha uzun ve gelişmiş iskelet yapısına sahip oldukları görülmüştür (5,14).

Fiziksel Performans ve Uygunluk

Şişmanların kardiyovasküler ve motor uygunluk testleri genellikle negatiftir. Mekanik perspektiflerinden dolayı hareketsizdirler. Malina ve arkadaşları 1995'te Belçika'lı 7-17 yaş, obez ve obez olmayan kızlarda yaptıkları çalışmada, kuvvet, esneklik, motor becerileri karşılaştırmışlardır. Obez

kızların değerleri diğerlerine göre düşüktür.

Beunen ve arkadaşlarının 1983'te 12-18 yaş erkeklerde benzer bir çalışma yapmışlardır. Testlerde obez olmayan çocukların değerleri daha yüksek görülürken sadece obez çocukların kol kuvvetleri daha fazla görülmüş, esneklik değerlerinde fazla farklılık görülmemiştir. Çocuk ve adölesanlarda fiziksel aktivite de süre, sıklık, yoğunluk önemlidir. Genel olarak obez çocukların motor yetenek becerileri, fiziksel uygunluk düzeyleri düşüktür.

Obez çocuk ve adölesanların fiziksel güç gelişimlerinde, fiziksel uygunluk düzeyleri obez olmayalardan daha düşüktür ve dikkate alınmalıdır (3,14).

Tablo 4: Belçikalı Obez ve Zayıf Kızların Çocukluk, Erken Adölesanlık, Geç Adölesanlık Dönemlerinde Karşılaştırılmaları

Yaş Grup(yıl)	7-17 Yaş Obez ve Zayıf Belçikalı Kızlarda Dakikada 170 kalp atım Oranında (PWC_{170}) Submaksimal Güç							
	Absolut PWC_{170} (kg)		Relatif PWC_{170} (kg)					
	Obez	Zayıf	Obez	Zayıf				
	x	ss	x	ss	x	ss	x	ss
7-9	52.1	13.2	35.4	4.7	1.4	0.2	1.7	0.2
10-12	74.3	24.0	48.1	9.7	1.5	0.2	1.7	0.3
13-15	106.8	22.5	66.9	17.1	1.6	0.2	1.7	0.3
16-17	113.5	16.2	83.6	9.5	1.6	0.2	1.8	0.1

Tablo 4'te, Belçika'lı obez ve zayıf çocuklar arasında enerji harcaması fiziksel aktiviteye bakıldığında obezlerin aktivite esnasında daha fazla O^2 aldıkları görülür.

Obez çocuklarda karşılaşılan yüksek metabolik değerler vücut kütlelerinin büyüklüğünden kaynaklanır.

Fiziksel Aktivite

Literatürde çocuk ve adölesan obezitelilerin fiziksel aktivite ve enerji harcaması tam açıklanmamıştır. Obezitelilerin enerji harcama alışkanlıkları sınırlıdır. Enerji alımı ve harcaması arasındaki ilişki güçlü bir risk faktörüdür. Obeziteli çocuk ve adölesanların fiziksel aktivite ya da aktivitesizlikleri dikkate alınmalıdır. Bandini ve arkadaşları 1990 da, 35 obez, 28 obez olmayan 12-18 yaş adölesanları karşılaştırarak yaptıkları çalışma da; obezlerin aldıkları enerjiyi harcamadıklarını görmüştür. Truth ve arkadaşları 1998'de 12 fazla kilolu, 12 kilosuz prepuberte döneminde 7-10 yaş kızlarda yaptıkları çalışma da; enerji

harcaması ve fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki karşılaştırma da fark görememişlerdir. Shah ve Jeffery 1991'de ki araştırmalarında yüksek obezlerin orta obezlerden daha düşük aktivite düzeyi gösterdiklerini görmüşlerdir.

Obez çocuk ve adölesanların çoğu televizyon (tv) izlemekle fazla zaman harcar. Araştırmalara göre; USA'da çocuklar ve adölesanlar arasında bu durum obezite gelişiminde etkilidir. 8-16 yaş adölesanlara bakıldığında kızların tv karşısında erkeklerden daha fazla zaman harcadığı görülmüştür. Bu duruma etnik köken, milletlerarası farklılıklar neden olabilmektedir (3,11,13,14).

Tablo 5: Günlük Tv İzleme Oranları

Tv İzleme (Gün/Saat)	N	%
0-2	69	11.6
2-3	114	22.6
3-4	129	27.7
4-5	134	29.5
>5	300	32.8

Tablo 5'de Amerikada 746 adölesan çocuğun tv izleme durumu gösterilmiştir (VKİ > %85 alınmıştır). Tablo 6'da 4 yaşından sonra sorun ortaya çıkmıştır ve tv izleme alışkanlığından kaynaklandığı düşünülebilir. Fakat bütün çalışmalar bu yönde değildir. Tv izlemenin yanısıra sosyoekonomik statü, etnik köken, aile yapısı da diğer etkenlerdir.

Eğer tv izleme çocukluk obezitesine bir etkense oturarak enerji harcaması gerektiren bilgisayar oyunları ve internet kullanımının da etken olduğu söylenebilir. Diğer taraftan tv izlerken yiyecek atırtırmakta nedendir. Kısaca obezite için çocuk ve adölesanlarda sedanter yaşam risk faktörüdür (11,14).

Özgüven

Çocukluk ve adölesan dönemlerinde özgüvende değişimler meydana gelir. Obezitelilerin fiziksel aktiviteleri için öncelikle özgüven kazandırılması gerekir. 8-15 yaşlarında fiziksel görüntü, sosyal adaptasyon ve özgüven gelişimi için son derece önemlidir.

Pek çok çalışmada fiziksel ve atletik performans, vücut yapısı ve gelişiminin ölçümlerinde özgüven dikkate alınmaz. Oysa ki çocukların adölesanlığa geçişte, fiziksel görüntüleri sosyal kabul görmede, özgüven çok önemlidir. Ayrıca, fiziksel yapı, vücut kompozisyonu ve cinsiyet gelişimi değişiklikler gösterir, etnik köken de etkilidir. Amerika da 9-14 yaş, siyah ve beyaz kızların karşılaştırılmasında her iki ırkta da zayıf kızların sonuçları daha olumludur. Bu konu da daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Düşük obezlerde normale daha yakındır.

7-12 yaş- 13-18 yaş obezler karşılaştırıldığında 2. grupta daha fazla özgüven gelişimi görülmüştür. Etnik farklılık kızlarda daha etkilidir. Obezitenin özgüven üzerindeki olumsuz etkisi siyah ve melez ırk arasında karşılaştırılmış kabul edilebilir bir fark görülmüştür.

7-12 yaş puberte dönemine geçiş çocuklarda bireysel farklılıklarda çok etkilidir. Maalesef biyolojik gelişim

üzerine çalışmalarda özgüvenin etkisi düşünülmemiştir. Çocukluk ve adölesanlıkta obezite ile biyolojik gelişim etkileşimine önem verilmemiştir.

French ve arkadaşlarına göre; obez çocuk ve adölesanlar normal çocuk ve adölesanlarla karşılaştırıldığında vücut özgüvenleri daha azdır (3,14).

Uzun Süren Obezite

Büyüme, gelişme, performans, fiziksel aktivite ve kendine güveni etkileyen obezite, yetişkin sağlığında da önemli bir etkidir. Bütün dünyada çocuk ve adölesan obeziteliler yetişkinliklerinde de önemli bir obezite dağılımı göstermektedir. Çocukluktan gelen şişmanlık ve diğer risk faktörleri adölesan ve yetişkinlikte ürkütücü ve ölümcül risk meydana getirebilir. Çocukluktaki yüksek VKİ (>%85) yetişkinlikte de yüksek VKİ oluşumunu doğrular. Diğer yandan, yetişkinlikte VKİ (>28.0 kg/m²)'den yüksekse diğer risk faktörleriyle de birleştiğinde ölümcül olabilir.

Obezite çocukluk ve adölesanlıkta devam ederse yetişkinlikte obezite kardiyovasküler düzensizlik, hipertansiyon, hiperinsülinemi gibi risk faktörleri ortaya çıkarır (9,14).

Ölçümü

Obez çocuklar ve adölesanlarda yüksek oranda ölçümler tekrarlanmıştır. Ölçüm programları aile, davranış, beslenme eğitimi, diyet değişikliği, fiziksel aktivite düzeyleri çocuklar ve aileleriyle incelenir. Hangi fiziksel aktivitenin kullanılacağı sorgulanarak belirlenir. Düzenli fiziksel aktivite ve diyet programı birlikte kullanılmalıdır. Fiziksel aktivite programı özel ve bireysel olmalıdır (14,19).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukluk ve adölesanlık obezitesini ölçmek için çok yeni yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Örneğin; Saelens ve Epstein 1998'de obez gençlerde fiziksel aktivite düzeyini belirlemede "davranış mühendisliğinden" faydalanmışlardır. Örneğin; bilgisayar oynayan gençlerde pedal çevirme aktivitesi kullanılabilir, genç obezler için bu bir program seçeneğidir.

Bu dönemlerde okul seçimi de önemlidir. Pek çok okulda çocukları bireysel olarak inceleyen programlar yoktur. Beden eğitimi öğretmeninden, hemşireden, diyetisyenden yoksundur. Okul bunlara ve fiziksel aktivite ekipmanına sahip olmalı, okul ve aile işbirliği içinde bulunmalıdır. Çünkü; çocuk ve adölesanlar haftanın 5 günü okula bağımlıdır. Düzenli fiziksel aktivite ve

beslenme alışkanlığı kazandıracak programlara ihtiyaçları vardır (14,19).

KAYNAKLAR

1. **Agras W.S., Hammer L.D., McNicholas F., Kraemer H.C.**, "Risk Factors for Childhood Overweight: A Prospective Study From Birth to 9.5 Years.", *The Journal of Pediatrics*, Volume 145, Issue 1, Pages 20-25., 2004.
2. **Alemzadeh R., Lifshitz F.**, "Childhood Obesity in: *Pediatric Endocrinology*, Lifshitzf (Ed), 4th Ed, New York: Marcel Dekker, 823-58. 2003.
3. **Altındağ Ö., Sert C.**, "Çocuklarda Vücut Kompozisyonu ve Fiziksel Aktivite İlişkisi: Pilot Çalışma, Body Composition and Relation With Physical Activities in Children: A Pilot Study, *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 55:60-3., 2009.
4. **Altunkaynak B.Z., Özbek E.**, "Obezite: Nedenleri Ve Tedavi Seçenekleri" *Van Tıp Dergisi*: 13 (4):138-142, 2006.
5. **Aşçı A.**, "Obez Çocuklarda Troid İşlev Bozuklukları ve Oksidan/Antioksidan Statü Arasındaki İlişkinin Metabolik Risk Etmenleri İle Birlikte Değerlendirilmesi", Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü., *Farmasötik Toksikoloji Programı*, (Doktora Tezi), Ankara-2013.
6. **Baird J., Fisher D, Lucas P., Kleijnen J., Roberts H., Law C.**, "Being Big or Growing Fast: Systematic Review of Size And Growth in Infancy and Later Obesity", *Cite This Article As: Bmj*, Doi:10.1136/Bmj.38586.411273.E0., Published 14 October 2005.
7. **Carlson S.A, Fulton J.E., Lee S.M., Maynard L.M., Brown D.R., Kohl H.W., Dietz W.H.**, "Physical Education and Academic Achievement in Elementary School: Data From The Early Childhood Longitudinal Study". *American Journal of Public Health*: April 2008, Vol. 98, No. 4, Pp. 721-727. Doi: 10.2105/Ajph.2007.117176., Accepted On: Aug 28, 2007.

8. **Centers For Disease Control and Prevention.**, “The Impact of Childhood Obesity on Morbidity and Mortality in Adulthood: A Systematic Review”. (Last Retrieved on 2011 Feb 03); Cdc Grand Rounds: Childhood Obesity in The United States. Morbidity and Mortality Weekly Report. 60(02):42–46., 2011.
9. **Doğu Çiftçi A.D.**, “Obez Çocuklarda Erken Aterosklerotik Risk Faktörlerinin ve Hiperhomosisteineminin Değerlendirilmesi, Erken Aterosklerotik Bulguların Varlığının Araştırılması ve Mevcut Risk Faktörleri ile İlişkilerinin Değerlendirilmesi”. Göztepe Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği., (Uzmanlık Tezi)., İstanbul- 2006.
10. **Dorak R.F., Yıldız L., Sortullu C.**, “The Effects of Eight Weeks of Sports Activities on Self-Sufficiency, Social Skills and Some Physical Fitness Parameters in Children 9-10 Years of Age., Procedia - Social and Behavioral Sciences., 2012.
11. **Gedik O.**, “Obezite ve Çevresel Faktörler” Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Endokrinoloji Bilim Dalı, Turkish Journal of Endocrinology and Metabolism (Suppl. 2):1-4, Ankara., 2003.
12. **Kries R.V., Toschke A.M., Wurmser H., Sauerwald T., Koletzko B.**, “Reduced Risk For overweight and obesity in 5-and 6-Y-Old children by duration of sleep $\frac{3}{4}$ A Cross-Sectional Study”. International Journal of Obesity., Volume 26, Number 5, Pages 710-716., 2002.
13. **Locard E., Mamelle N., Billette A., Miginiac M., Munoz F., Rey S.**, “Risk Factors of Obesity in A Five Year Old Population. Parental Versus Environmental Factors”. International Journal of Obesity., ISSN:0307-0565., CODEN IJOBDP., Vol. 16, N°10, PP. 721 -729 (38 REF) 1992.
14. **Malina R. M., Bouchard C.**, Human Kinetics, “Growth Maturation and Physical Activity-2nd Edition, Hardback Book, 728 pages, ISBN-13: 9780880118828, 2004.
15. **Park M.H., Falconer C., Viner R.M., Kinra S.**, “Article First Published Online: Doi: 10.1111/J.1467-789x.2012.01015.X., Obesity Reviews©International Association For The Study of Obesity., 2012.
16. **Perusse L., Bouchard C.**, Role of Genetic Factors in Childhood Obesity and in Susceptibility to Dietary Variations. [Last Accessed ON 2011 SEPT 03]; ANN MED. 31:19–25., 1999.
17. **Rolland-Cachera MF, Deheeger M, Bellisle F, Sempé M, Guillaud-Bataille M., Patois, E.** Adiposity Rebound in Children: A Simple Indicator For Predicting Obesity. Am J Clin Nutr 39:129-35., 1984.
18. **Sarı E.**, “Fazla Kilolu ve Obez Çocuklarda Metabolic Sendrom ve İnsülin Direnci Varlığının Araştırılması” (Uzmanlık Tezi)., Zeynep Kamil Kadın Doğum ve Çocuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk sağlığı ve Hastalıkları Kliniği., İstanbul-2009
19. **Şanlier N.**, “Gençlerde Biyokimyasal Bulgular, Antropometrik Ölçümler, Vücut Bileşimi, Beslenme ve Fiziksel Aktivite Durumlarının Değerlendirilmesi”. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi., Cilt: 25 Sayı: 3., 2005.

OKULÖNCESİ ÇOCUKLARINA UYGULANAN FUTBOL İÇERİKLİ EĞİTSEL OYUNLARIN PSİKO-MOTOR ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Nazım SARAÇOĞLU¹ Ş.Öykü ŞİRİNKAN² Yunus ÖZTAŞYONAR¹ Hüseyin EROĞLU³

¹Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Erzurum.

²Büyükdere Köyü İlkokulu, Erzurum.

³Sütçü İmam Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Kahramanmaraş.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, okulöncesi yaştaki çocuklara uygulanan futbol içerikli eğitimsel oyunların kaba motor gelişim özelliklerine etkisini araştırmaktır. Araştırmaya 48-60 aylık 34 çocuk (26 erkek+8 kız) alındı. Çocuklar çalışmalara velileriyle birlikte gönüllü olarak katıldı. Araştırma için 12 haftalık (haftada 2 gün, 45-60 dakika) özel hazırlanmış eğitimsel oyun programı hazırlandı.

Eğitimsel oyunlar, çocukların kaba motor gelişim özellikleri (25 m koşu, adım alarak sıçrama, dikey sıçrama, tek ayak adım alarak sıçrama, durarak uzun atlama, ritmik sıçrama) ve nesne kontrol (kayma adımı, atılan topa sopayla vurma, top sektirme, atılan topu tutma, topa ayakla vurma, tenis topu fırlatma) özelliklerine göre seçilerek oluşturuldu. Araştırmaya başlamadan önce çocuklara ön test (kaba motor gelişim testleri) uygulanarak durumları belirlendi. 12 hafta sonunda testler yeniden (son test) uygulanarak gelişimleri karşılaştırılarak değerlendirildi. Araştırma verileri SSPS.16. programında analiz edilerek frekans, yüzde değerleri ve öntest-sontest karşılaştırmaları için T testi belirlendi.

Araştırma sonucunda, çocuklara uygulanan eğitimsel oyunlar içerikli özel hazırlanmış programın çocukların kaba motor özelliklerinde (25 m koşu, adım alarak sıçrama, dikey sıçrama, tek ayak adım alarak sıçrama, durarak uzun atlama, ritmik sıçrama) ve nesne kontrol özelliklerinde (kayma adımı, atılan topa sopayla vurma, top sektirme, atılan topu tutma, topa ayakla vurma, tenis topu fırlatma) olumlu yönde gelişme sağlandığı bulgularına ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Eğitimsel Oyunlar, Psiko-Motor, Kaba Motor Gelişim, Nesne Kontrol.

THE STUDY OF THE EFFECTS OF FOOTBALL THEMATIC EDUCATIONAL GAMES APPLIED TO PRE-SCHOOL STUDENTS TO MOTOR SKILLS

ABSTRACT

The purpose of this research is to study the effects of football thematic educational games applied to pre-school students to gross motor skills. Thirty-four 48-60 months old children (26 male+8 female) participated to the research. A specially prepared educational game program for twelve weeks (2 times in a week for 45-60 minutes) was prepared for the research.

Educational games were produced according to children's gross motor skills (25 metres running, jumping after stepping, jumping vertically, jumping after stepping once, long jump, rhythmic jumping) and controlling objects (sliding step, hitting the thrown ball with a stick, skipping balls, holding the thrown ball, kicking the ball, throwing tennis ball). Before starting the study a preliminary (gross motor skills test) was applied to the children. After twelve weeks, tests were reapplied and children's developments were evaluated by comparing the results. The research data was analyzed by SSPS 16.00 program and T test was defined according to frequency, percentage and the comparison between preliminary and final test.

As a result of research it was understood that educational games thematic specially prepared games have positive effect on children's gross motor skills (25 metres running, jumping after stepping, jumping vertically, jumping after stepping once, long jump, rhythmic jumping) and controlling objects (sliding step, hitting the thrown ball with a stick, skipping balls, holding the thrown ball, kicking the ball, throwing tennis ball).

Key Words: Educational Games, Psychomotor, Gross Motor Skills, Controlling Objects.

International Conference on Interdisciplinary Research in Education, 30 January-1 February 2013/Jasmine Court Cyprus konferansında sözel bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Okulöncesi dönemde, çocuğun hayatındaki en etkili sosyalleştirme kurumu ailesidir. Anne ve babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirler. Aile, çocuğun ilk sosyal deneyimini edindiği yerdir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, bu ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşır.

Aile kurumu, çocuğun alacağı kavramları seçerek vermekte, onları yorumlamakta ve sonucu değerlendirmektedir. Bu seçici ve değerlendirici süreç, çocukta kişisel ve sosyal davranışlarla ilgili değer duygusunun gelişmesiyle sonuçlanmaktadır. Hiç kuşkusuz çocuğun bulunduğu kültür çevresi içinde yer alan ve onu etkileyecek olan gelenek ve kurallar da vardır (Küçük, 2009).

Oyun insanoğlunun varolduğu her çağda ve yerde varlığını eğitim ve gelişim açısından sürdürmüş önemli bir etkinliktir. Çocukların doğdukları andan itibaren başlayan oyun aktiviteleri onların bıkmadan ve usanmadan yaptıkları belli becerileri geliştirici ve pekiştirici bir araç niteliğine dönüşmektedir (Pehlivan, 2011).

Tarihsel gelişim aşamalarında oyunun çocuk eğitimindeki önemini belirterek, eğitim ortamına aktarılmasını vurgulayan pek çok eğitimci ve araştırmacı

olmuştur. Bunlardan, Plato (M.Ö. 427-347) çocuğun bedensel ve ruhsal olarak eğitilmesini önerdiği, öğrencisi Aristoteles de çocuğun 5 yaşına kadar oyun ve diğer etkinlikler (masal, hikaye, taklidi oyunlar vb.) ile meşgul edilmesini vurgulamıştır. Ayrıca Çiçere (M.Ö. 106-43) ve Quintilianus (M.Ö. 35-96) eğitimin daha çocukluk devresinde başlamasını ve çocukların iyiye yöneltme oyunları oynamasını, Eflatun (M.Ö. 427-347) çocuğun eğitiminde beden eğitimi ve ruh eğitiminin beraber yapılmasını önermiş ve çocuğun oyunla büyütülmesi gerektiğini savunmuştur (Poyraz ve Dere, 2003).

Oyun çocuğun algılama, karar verme, hedef belirleme, zeka, strateji kullanma, dikkat ve konsantrasyon gibi bilişsel süreçleri üzerinde etkili olduğu gibi, kendine güven, motivasyon, gevşeme, rahatlama, stresle başa çıkma ve heyecanını control etme gibi duygusal becerileri üzerinde de etkilidir. Bunlara ek olarak oyun çocuğun kas grupları, eklem, kemik ve tendonlar, vücut sistemleri, bağışıklık, kuvvet, sürat, dayanıklılık, hareketlilik, esneklik, koordinasyon ve beceri gibi fiziksel-fizyolojik süreçleri üzerinde etkili olduğu gibi, paylaşım, yardımlaşma, işbirliği, grup birliği, liderlik, sorumluluk alma, iletişim gibi sosyal becerileri üzerinde de etkili olmaktadır (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2001,

Hazar, 2000, Graham, Hale ve Parker, 2004, akt. Konter, 2008).

Beden eğitimi ve spor programlarının erken çocukluk ve ilkokulun başlangıcı üzerine kurulması gerekir. Bu yeterince basit görünür. Fakat problem olabilir. Çünkü Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin açıklamaları (erken çocuklukluk ve ilkokulun başlangıcının odak noktası olması) endişe vericidir. Bu tam olarak yeterli değildir. Yine de çoğu beden eğitimi öğretmenleri, fiziksel aktivitenin iyi bir şey olduğunu söylerler. Bunlardan dans ve jimnastiğin mükemmel sporlar olduğunu ifade ederler. Beden eğitimi ve spor öğretmenleri öğrencilerinin bunlara benzer becerilere sahip olmalarını isterler. Onlar fiziksel aktivite olarak öğrencilerin sahip olduğu ve yaşamlarında en büyük rol alan şeyin oyun olmasını isterler (Pica, 2008).

Beden eğitimi ve spor öğretmeni olarak bir çocuğun aynı çizgi üzerinde yürümesi önemlidir. Küçük bir çocuk yürüyebilir. Bunun fazla bir anlamı yoktur. Çünkü o yürümeyi başarmaya hazırdır ya da korkusuzdur, dengeli bir şekilde yürür. Çünkü okulöncesi çocuğun ayak başparmağı ve çenesi esnektir. Şayet çocuk 5 yaşında senin etrafında koşarak dolaşabiliyorsa ona futbolda bir topla top sürme yaptırma anlamına gelmez (Pica, 2008).

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada amaç, okulöncesi çağıdaki çocuklara, eğitsel oyunlarla futbol temel tekniklerini tanıtmaktır. Ayrıca 48 aylık ile 60 aylık çocuklardaki kaba motor beceriler ve ince motor becerileri içeren eğitsel oyunlarla futbol oyununu sevdirmek ve teknik becerilere hazırlamaktır.

METOT

Çalışma Grubu

Araştırmaya 48-60 aylık 34 çocuk (26 erkek+8 kız) alındı. Çocuklar çalışmalara velileriyle birlikte gönüllü olarak katıldı. Araştırma için 12 haftalık (haftada 2 gün, 45-60 dakika) özel hazırlanmış eğitsel oyun programı hazırlandı.

Veri Toplama Araçları

Araştırma için velilerden izin alındı. Her veli ve öğrenci ile birebir görüşülerek çalışmanın amacı anlatıldı. Öğrencilerin spor yapmalarında sakınca olmadığına dair sağlık raporları alındı. Ailelerin beklentileri yazılı olarak kaydedildi. Uygulanacak özel hareket eğitim programı hakkında aileler bilgilendirildi.

Uygulamaya alınacak çocuklara kaba motor testleri ve nesne kontrol testleri ile ilgili ön test-son testler yapılarak analiz edildi.

Uygulama

Eğitsel oyunlar, çocukların kaba motor gelişim özellikleri (25 m koşu, adım olarak sıçrama, dikey sıçrama, tek ayak adım olarak sıçrama, durarak uzun atlama, ritmik sıçrama) ve nesne kontrol (kayma adımı, atılan topa sopayla vurma, top sektirme, atılan topu tutma, topa ayakla vurma, tenis topu fırlatma) özelliklerine göre oluşturuldu. Araştırmaya başlamadan önce çocuklara ön test (kaba motor gelişim testleri) uygulanarak durumları belirlendi. 12 hafta sonunda testler yeniden (son test)

uygulanarak gelişimleri karşılaştırılarak değerlendirildi.

BULGULAR

Tablo 1: Çalışma Grubunun Fiziksel Özelliklerinin Ortalaması Durumu

N=34	Minimum	Maximum	x	ss
Yaş (yıl)	48,0	60,0	54,8	3,0
Boy (cm)	90,0	115,0	101,0	6,1
Vücut Ağırlığı (kg)	16,0	24,0	19,4	2,4

Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların yaş ortalamalarının 54.8 yıl, boy ortalamalarının 101 cm. ve vücut ağırlıklarının 19.4 kg. olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Denek Grubunun Öntest-Sontest, Minimum ve Maximum Değerleri Durumu

	N	Minimum	Maximum	x	ss
Düz Koşu Ön Test	34	4,65	6,15	5,3882	,47243
Düz Koşu Son Test	34	4,25	6,00	5,1735	,43104
Adım Alarak Sıçrama Ön Test	34	40,00	85,00	59,4118	11,13041
Adım Alarak Sıçrama Son Test	34	50,00	90,00	67,7941	10,08984
Dikey Sıçrama Ön Test	34	6,00	15,00	9,8824	2,60262
Dikey Sıçrama Son Test	34	9,00	16,00	12,1176	2,12866
Tek Ayak Adım Alarak Sıçrama Ön Test	34	55,00	95,00	71,7647	10,28992
Tek Ayak Adım Alarak Sıçrama Son Test	34	60,00	90,00	73,2353	8,33779
Durarak Uzun Atlama Ön Test	34	35,00	75,00	56,0294	9,98327
Durarak Uzun Atlama Son Test	34	40,00	90,00	68,6765	11,16738
Ritmik Sıçrama Ön Test	34	2,00	4,00	3,0000	,65134
Ritmik Sıçrama Son Test	34	5,00	8,00	6,7059	,90552
Kayma Adımı Ön Test	34	11,00	15,75	14,0044	1,21039
Kayma Adımı Son Test	34	10,95	15,00	13,3824	1,03213
Atılan Topa Sopayla Vurma Ön Test	34	1,00	2,00	1,1176	,32703
Atılan Topa Sopayla Vurma Son Test	34	2,00	3,00	2,7353	,44781
Durarak Top Sektirme Ön Test	34	1,00	3,00	1,8529	,55772
Durarak Top Sektirme Son Test	34	3,00	5,00	4,2059	,53820
Atılan Topu Tutma Ön Test	34	1,00	2,00	1,2941	,46250
Atılan Topu Tutma Son Test	34	2,00	3,00	2,6765	,47486
Topa Ayakla Vurma Ön Test	34	3,00	5,00	4,1471	,65747
Topa Ayakla Vurma Son Test	34	5,00	8,00	6,3824	,77907
Tenis Topu Fırlatma Ön Test	34	4,00	8,00	6,1176	,91336
Tenis Topu Fırlatma Son Test	34	7,00	11,00	8,4118	,95719

Tablo 2’de katılımcıların kaba motor özelliklerine ait ön-test ve son-test sonuçları görülmektedir.

Tablo 3: Çalışmaya Katılan Grubun Motorsal özelliklerinin Ön ve Son Testlerinin Karşılaştırılması

N=34		x±ss	x1-x2±ss	t
Düz Koşu	Ön Test	5,4±0,5	0,2±0,1	8,868**
	Son Test	5,2±0,4		
Adım Alarak Sıçrama	Ön Test	59,4±11,1	-8,4±4,0	12,127**
	Son Test	67,8±10,1		
Dikey Sıçrama	Ön Test	9,9±2,6	-2,2±1,0	12,819**
	Son Test	12,1±2,1		
Tek Ayak Adım Alarak Sıçrama	Ön Test	71,8±10,3	-1,5±5,8	1,468
	Son Test	73,2±8,3		
Durarak Uzun Atlama	Ön Test	56,0±10,0	-12,7±5,0	14,869**
	Son Test	68,7±11,2		
Ritmik Sıçrama	Ön Test	3,0±0,7	-3,7±1,3	16,729**
	Son Test	6,7±0,9		
Kayma Adımı	Ön Test	14,0±1,2	0,6±0,5	8,055**
	Son Test	13,4±1,0		
Sopa Vur	Ön Test	1,1±0,3	-1,6±0,5	19,122**
	Son Test	2,7±0,5		
Durarak Top Sektirme	Ön Test	1,9±0,6	-2,4±0,8	16,167**
	Son Test	4,2±0,5		
Atılan Topu Tutma	Ön Test	1,3±0,5	-1,4±0,7	11,565**
	Son Test	2,7±0,5		
Topa Ayakla Vurma	Ön Test	4,1±0,7	-2,3±0,6	21,509**
	Son Test	6,4±0,8		
Tenistopu Fılatma	Ön Test	6,1±0,9	-2,3±0,7	19,802**
	Son Test	8,4±1,0		

*p<0.05, **p<0.01

Tablo 3’de katılımcıların kaba motor özelliklerine ait ön test-son test sonuçları arasında Tek Ayak Adım Alarak

Sıçrama dışında (p>0,05) diğer özelliklerde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır (p<0,01).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Okulöncesi çocuklar üzerine yapılan oyun ve hareket eğitimi programlarının pek çoğunda çocukların motor becerilerinde gelişim sağladığı bulgularına ulaşılmıştır.

Sevimay (2004), 4-6 yaş çocuklarda oyunların ve hareket eğitiminin çabukluk performanslarına olumlu yönde etki yaptığını belirtmektedir.

Altınkök (2006) çocuklarla ilgili çalışmasında durarak uzun atlama becerilerinde olumlu gelişmeye rastlamaz iken, tenis topu fırlatma becerisinde olumlu yönde gelişme bulgularına ulaşmıştır. Çalışmamızda ise hem durarak uzun atlama hem de tenis topu fırlatma becerilerinde olumlu gelişmeler gözlemlenmiştir.

Çoban (2010) ise, 6 yaş grubundaki çocuklara uygulanan beden eğitimi programının, beden eğitimi program uygulanmayan gruba göre motor performanslarında $p>0,05$ düzeyinde anlamlı bulgulara ulaşmıştır.

Özkan ve ark. (2010) ise, 4-6 yaş grubu çocuklara düzenli olarak uyguladıkları hareket eğitimi program sonucunda motor performanslarında olumlu yönde artış görüldüğünü belirtmişlerdir.

İbrahim ve ark. (2010) araştırmalarında oyun eğitim programının çocukların motor becerilerini geliştirdiği bulgularına ulaşmışlardır.

Çınar ve ark. (2010), işbirliği ve rekabete dayalı oyun formuyla uygulanan hareket eğitimlerinin çocukların problem çözme becerilerini, duyuşsal gelişim seviyelerini ve motor gelişim becerilerini ön test ve son test uygulamalarında $p>0.01$ düzeyinde anlamlı olduğu bulgularına ulaşmışlardır.

İbrahim, H. Bleh, İ.M. (2010). araştırmalarında oyun eğitim programları ile ilgili olarak yaptıkları deney ve kontrol grupları çalışmalarında deney grubunda oyun eğitim programlarının olumlu yönde etkisi olduğunu vurgulamaktadırlar.

Khata, A. Murad, N. A.(2010). araştırmalarında ise, motorsal oyun programlarının çocukların ahlaki ve zeka gelişimlerine de olumlu yönde katkı sağladığını belirtmektedirler.

KAYNAKLAR

1. **Altinkök, M.** Temel Motor Hareketlerinin Geliştirilmesini İçeren Özel Beden Eğitimi Program Tasarısının 5-6 Yaş Çocukların Temel Motor Hareketlerinin Gelişimine Etkisinin Araştırılması, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 2006.
2. **Çamlıyer, H. Çamlıyer, H.** Eğitim Bütünlüğü İçinde Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun, 4. SASKI.Emek Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. Şti.Manisa. 2001.
3. **Çınar, V. Polat, Y. Murathan, F. Dündar, A.** Farklı Hareket Eğitim Modelleri Uygulanan Çocukların Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi, International Congress Children And Spor 19-21 April,Cyprus. 2010.
4. **Çoban,B.** 6 yaş Çocuklarda Beden Eğitimi Programının Motor Becerilerine Etkisi,Elazığ.2007
5. **Graham, G. Hale, S. and Parker, M.** Children Movement, 6th .Edition.McGraw Hill. Boston. 2004.
6. **Hazar, M.** Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim. Tutibay Yayınları, Ankara.2000.
7. **International Congress Children And Spor** 19-21 April,Cyprus.
8. **İbrahim, H. Bleh, İ.M.** The Impact of Motor Games on The Development of Cognitive (Sense-Motor) for First Grade Primary Students in The Center of Erbil Providence, International Congress Children And Spor 19-21 April,Cyprus. 2010.
9. **Khata, A. Murad, N. A.** Impact of Using Motorgames Program in Developing The Intelligence of Kindergarten Children, International Congress Children And Spor 19-21 April,Cyprus. 2010.
10. **Konter, E.** İnsan Neden Oynar?, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.2008.
11. **Özer,Dilara S, Özer, M. Kamil,** Çocuklarda Motor Gelişim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara. 2004.
12. **Özkan, H.Afyon, Y. A. Şentürk, H.E. Kırıcı, H.M.** Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Çocuklarda Hareket Eğitiminin Motor Performanslarına
13. **Pehlivan, H.** Oyun ve Öğrenme. Anı Yayıncılık, Ankara. 2011.
14. **Pica, R.** Physical Education for Young Children, Human Kinetics, New Zealand, Auckland.2008.
15. **Poyraz, H. Dere, H.** Okulöncesi Eğitiminde İlke ve Yöntemleri. Anı Yayıncılık, Ankara. 2003.

BESYO ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ VE EMPATİK EĞİLİMLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (Erzurum Atatürk Üniversitesi Örneği)

C. Tuğrulhan ŞAM¹

¹Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Erzurum.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve empatik eğilimlerinin belirlenmesi ve bazı değişkenler (cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba durumu, aktif spor yapma) açısından incelenmesidir. Tarama modelindeki bu araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören 1055 öğrenci, örneklemini ise; 332 (% 49,7) kız öğrenci, 336 (% 50,3) erkek öğrenci toplam 668 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kiper (1984) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” ve Dökmen (1988) tarafından geliştirilen “Empatik Eğilim Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde, Mann Whitney U ve Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Araştırma sonucunda; beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve empatik eğilimlerinin aktif spor yapma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Cinsiyet değişkeni açısından ise kız öğrencilerin saldırganlık alt boyutlarından yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeylerinin erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Empatik eğilim açısından da yine aynı şekilde kız öğrencilerin empatik eğilimleri erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek olarak tespit edilmiştir. Kardeş sayısı değişkeni açısından ise saldırganlık alt boyutlarından atılganlık düzeyinde tek çocuk olma ile 4 kardeş olma arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Anne Baba durumu değişkenine göre yapılan inceleme de ise empatik eğilim açısından anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Empatik Eğilim, Beden Eğitimi ve Spor.

TO EVALUATE THE AGGRESSION LEVEL AND EMPHATIC DISPOSITION OF STUDENTS WHO ARE STUDYING IN SCHOOL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN TERMS OF SOME VARIABLE (SAMPLE OF ERZURUM ATATURK UNIVERSITY)

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the aggression level and emphatic disposition of students who are studying in school of physical education and sports and to evaluate according to some variables. The universe of this survey model study is 1055 students who are studying in Atatürk University school of physical education and sport in semester of 2013-2014, the sample of this study is 668 students (%49,7 female,%50,3 male).

In this study “oppression scala” which was developed by Kiper and “emphatic disposition scala” which was developed by Dökmen was used to collect the data. Mann Whitney U and Kruskal Wallis _H test was used to analysis of data. The significance level of this study is 0.05.

The result of this study, it was seen that there were no significant differences between aggression level and emphatic dispositions of students which are studying in school of physical education and sports according to variable of doing sports. It was determined that, according to variable of gender, female students destructive aggression level and passive aggression levels are significantly higher than male students. It was determined that, according to emphatic disposition in the same way, female students emphatic disposition levels are significantly higher than male students.

According to variables of number of brothers and sisters, there was a significance difference between being only one child and having 4 brother or sister. There was a significance difference according to emphatic disposition in terms of mother and father status.

Key Words: Aggression, Emphatic Disposition, Physical Education and Sports.

GİRİŞ

İnsan toplumsal bir varlık olması sebebiyle sosyal yaşamın bir gereği olarak diğer insanlarla ilişki halindedir. Bu ilişki hali bazen saldırgan unsurlar içerebilmektedir. Saldırganlığın konu edildiği bu araştırmada da, saldırganlık ile günlük hayatımızda en az onun kadar önemli bir yer tutan empati arasındaki ilişki incelenmektedir. Saldırganlık, Ruhbilim Terimleri Sözlüğü'nde bireyin kendi düşünce ya da davranışlarını, dıştaki direnmelere karşın zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır (Enç 1980). Birçok farklı kaynaktan saldırganlık, "başkalarını inciten, psikolojik ve fizyolojik zarar veren her türlü davranış", "başkalarını incitme niyeti taşıyan her türlü davranış" ya da "öfke içeren davranış" gibi farklı şekillerde ifade edilmektedir. Bütün bu farklı tanımlar yakından incelendiğinde hepsinin ortak noktasının "zarar verme davranışı" olduğu görülmektedir (Bilgin 1988, Şekertekin 2008).

Saldırganlık farklı şekillerde açıklanabilmektedir (Kiper 1984, Köksal 1991). İçgüdü kuramları saldırganlığı, doğuştan gelen saldırgan içgüdülerin bir sonucu olarak görmektedir. İnsanlarda saldırganlığın doğuştan geldiğini savunan bu görüşlerin temeli önemli ölçüde, hayvanlar üzerine yapılan çalışmalara dayandırılmaktadır. Etologların büyük bir

kısmı, hayvanlarda saldırganlığın doğuştan gelen ve hayatı sürdürmek, soyu devam ettirmek için gerekli bir güdü olduğuna inanmaktadır (Derwent, 2007).

Lorenz (1983) saldırganlığın insanlar için de benzer bir işlevi olduğunu belirtmektedir. Sosyal öğrenme kuramcıları ise, saldırganlığı öğrenmelere dayandırarak açıklamayı tercih etmektedir (Bandura ve ark. 1961, Bandura 1971, Bostan ve Kılıçgil 2008, Özmen 2004, Terzi 2009). Bandura "sosyal öğrenme kuramı" ile saldırganlığın sosyalizasyonun bir sonucu olarak ortaya çıkan, öğrenilebilen bir davranış olduğunu öne sürmektedir (Bandura 1971).

Hangi nedenle olursa olsun saldırganlık, genel olarak zarar verici bir eylem biçimi olduğu için toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bu nedenle, saldırganlığın ilişkili olduğu kontrol edilebilir sosyal etmenlerin belirlenmesi oldukça büyük önem taşımaktadır. İnsanlarda saldırganlığı etkileyen en önemli sosyal etmenlerden biri bireyin günlük sosyal hayatının büyük bir kısmını kapsayan kişilerarası ilişkilerdir (Hasta 2013).

Saldırganlığı harekete geçiren bazı nedenler bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri öfke diğeri ise engellemedir. Kişinin, kaygı ve korku gibi, hoş olmayan bir durumda verdiği ilk tepkilerden biri öfkelenmektir. Saldırganlık ise, genel

olarak öfkenin doğrudan ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Saldırganlığı tetikleyen nedenlerden biri de hayal kırıklığı, bir başka deyişle engellemedir. Saldırgan davranış, engelleme duygusuyla birlikte ortaya çıkan tipik bir davranıştır. Saldırgan davranışlardan bazıları engelleme duygusunu ortaya çıkaran durumun ortadan kalkmasına yardımcı olurken, bazılarıysa durumu daha da kötüleştirir (Çolakoğlu ve Solak 2014).

İnsanlar arası ilişkilerde iletişim becerisi gelişmiş insanlar karşısındaki kişileri doğru bir şekilde anlamaktadırlar. Bunun yanı sıra iletişim becerileri zayıf insanlar ise hem kendi düşüncelerini karşı taraftaki insana anlatamamakta, hem de karşısındaki insanı doğru bir şekilde anlayamamaktadırlar. İletişimde görülen bu eksiklikler sonucunda ise bireylerin saldırgan davranışta bulunma eğilimleri artmaktadır.

İnsanlar arasındaki iletişim becerilerini geliştirmek için gerekli olan davranış biçimlerinden bir tanesi de empatik davranış biçimidir. Empati yeteneği gelişmiş bir insanın karşısındaki insanları daha iyi anladığı ve olumlu ilişkiler kurduğu düşünülmektedir. Bireylerde empati yoksunluğunun ortaya çıkardığı sorunlar arasında saldırgan duygu ve davranışların da olduğu düşünülmektedir.

Empati, kişilerarası ilişkileri etkileyip, herhangi bir çatışma durumunun yaşanmamasını ve bireylerin birbirleri ile daha iyi ilişkiler kurmasını sağlamaktadır (Eisenberg 2000, Erken 2009, Gürüz ve Eğinli 2008, İkiz 2006, Pişkin 1989). Diğer yönelimli bir duygu olan empati, olumlu sosyal davranışların gelişmesine katkıda bulunmakta, empati yoksunluğu ise sosyal yaşamda sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Bireylerde empati yoksunluğunun ortaya çıkardığı bu sorunlar arasında saldırgan duygu ve davranışların da olduğu düşünülmektedir.

Empati, bireyin kendini diğer bireyin yerine koyarak onu anlaması ve bunu ona hissettirmesi sürecidir. Empati süreci algılama, anlama, hissetme gibi psikolojik, bilişsel ve duygusal bileşenlerden oluşmaktadır (Feshbach 1975). Morse ve arkadaşları (1992), empatinin duygusal, etik, bilişsel ve davranışsal bileşenlerine vurgu yapmaktadır. Dökmen'e (2003) göre ise empatinin, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki yan bileşeni vardır. Empatinin bilişsel yanı bireyin kendisini karşısındaki bireyin yerine koyarak onun ne düşündüğünü, duygusal yanı ise bireyin kendisini karşısındaki bireyin yerine koyarak onun ne hissettiğini anlamasıdır. Dökmen (2003) empatiyi 'bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini

doğru anlaması' şeklinde tanımlamaktadır. Empati, bireylerin birbirini anlamasını sağlayarak, aralarında herhangi bir çatışma yaşanması olasılığını azaltmaktadır (Alver 1998, Dökmen 2003, Eisenberg 2000).

Eğitim ortamlarında empati, gerek eğitimciler ve öğrenciler arasında sağlıklı bir iletişim kurulmasında ve eğitim programlarının hazırlanılıp uygulanmasında bir araç, gerekse ilerde eğitim sektöründe çalışmayı planlanan kişilere kazandırılması gereken bir özellik olması bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır.

Bütün bu bilgiler ışığında çalışmamızın amacı, Beden Eğitimi ve Spor bölümü öğrencilerinin cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba durumu, aktif spor yapma değişkenlerine göre saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasında ki farkı incelemektir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma mevcut durumu saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Nicel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Tarama modelindeki bu araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören 1055 öğrenci, örneklemini ise; 332 (% 49,7) kız öğrenci, 336 (% 50,3) erkek öğrenci toplam 668 öğrenci oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Saldırganlık Ölçeği

Kiper (1984) tarafından geliştirilmiş 30 maddeden oluşan "Saldırganlık Envanteri" kullanılmıştır. Envanter, yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık için üç alt test içermektedir. Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler 1, 2, 3, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 29; atılganlıkla ilgili maddeler 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28; edilgen saldırganlıkla ilgili maddeler ise 7, 8, 9, 16, 17, 18, 25, 26, 27,30. maddelerdir. Her alt test 10 sorudan oluşmaktadır. Sorular, "bana hiç uymuyor" ve "bana çok uyuyor" uçları arasında değişen 7'li likert tipidir. Yıkıcı saldırganlık alt testinin güvenilirlik katsayısı .81; atılganlık alt testinin güvenilirlik katsayısı .93 ve edilgen saldırganlık alt testinin güvenilirlik katsayısı .88 olarak tespit edilmiştir (Kiper 1984).

Empatik Eğilim Ölçeği

Dökmen (1988) tarafından geliştirilen, bireylerin gündelik hayatlarında empati kurma düzeyini ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir. Her madde 1-5 arasında değişen likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçek 20 maddeden oluşmakta, 3, 5, 8, 11, 12, 13, 15 ve 18. maddeleri ters kodlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin empatik eğilim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Dökmen tarafından

yapılan çalışmada, ölçeğin güvenirlik katsayısı .82 olarak belirlenmiştir.

Demografik Bilgi formu

Bu bilgi formunda katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen; cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba durumu, aktif spor yapma gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur.

Verilerin Toplanması

Oluşturulan anket formları öğrencilere araştırmacı tarafından bizzat elden verilerek doldurmaları sağlanmıştır. Geri dönen anket formlarından eksik veya hatalı olan 17 tanesi değerlendirmeye alınmamıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin istatistiksel çözümleri; Portable IBM SPSS Statistics v20 programından yararlanılarak yapılmıştır. Öğrencilerin “Empatik Eğilim Ölçeği” ve “Saldırganlık Ölçeği” alt ölçeklerinden almış oldukları puan

ortalamalarının minimum ve maximum değerleri tablo halinde verilmiştir.

Verilerin istatistiksel analizine başlamadan önce ölçeklerden elde edilen puanların dağılımlarının normal olup olmadığını test etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri uygulanmış ve gözlem değerlerinin normal dağılım göstermediği anlaşılmıştır.

Dağılımın normal olmamasından dolayı “Kısa Semptom Envanteri” alt ölçek puanları açısından, öğrencilerin sigara, alkol, uçucu ve uyuşturucu madde kullanma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını değerlendirmek için non parametrik testlerden Mann Whitney U-Testi uygulanmıştır.

Araştırmadaki istatistiki analizler için anlamlılık düzeyi 0.05 ve 0.01 olarak ele alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1: BESYO Öğrencilerinin Saldırganlık Envanteri ve Empatik Eğilim Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Aritmetik Ortalaması Standart Sapması En Düşük ve En Yüksek Puanlar

ÖLÇEK ALT BOYUTLARI	N	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	SS
YIKICI	668	10,00	70,00	41,9162	13,20543
ATILGANLIK	668	10,00	64,00	32,5958	12,36536
EDİLGEN	668	10,00	70,00	42,9671	11,84340
EMPATİ	668	44,00	98,00	67,1287	10,38008

Tablo 1’de Besyo öğrencilerinin “Empatik Eğilim Ölçeği” ve “Saldırganlık Ölçeği” alt ölçeklerinden almış oldukları

puan ortalamalarının minimum ve maximum değerleri verilmektedir. Öğrencilerin “Empatik Eğilim Ölçeği”

puan ortalamaları; 67,12±10,38 olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin “Saldırganlık Ölçeği” alt boyutlarından almış oldukları puan

ortalamaları ise; yıkıcı saldırganlık için; 41,91±13,20, atılgnalık için; 32,59±12,36, edilgen saldırganlık için; 42,96±11,84 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2: BESYO Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Empatik Eğilimlerinin “Cinsiyet” Değişkeni Açısından Karşılaştırması İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi

Ölçek Alt Boyutları	CİNSİYET	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
YIKICI	Kız	332	147,60	24796,00	10600,000	,000*
	Erkek	336	187,64	31149,00		
	Toplam	668				
ATILGANLIK	Kız	332	171,90	28879,50	13204,500	,402
	Erkek	336	163,05	27065,50		
	Toplam	668				
EDİLGEN	Kız	332	150,57	25295,50	11099,500	,001*
	Erkek	336	184,64	30649,50		
	Toplam	668				
EMPATİ	Kız	332	188,40	31274,00	10475,000	,000*
	Erkek	336	146,85	24671,00		
	Toplam	668				

*P<0.01

Tablo 2’de BESYO öğrencilerinin saldırganlık ölçeği “atılgnalık” alt boyut puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı (P>0.05); “yıkıcı saldırganlık” ve “edilgen saldırganlık” alt boyut puan ortalamalarının ise anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir (P<0.01).

Erkek öğrencilerin “yıkıcı saldırganlık” ve “edilgen saldırganlık” düzeyleri kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulgulanmıştır. Empatik eğilim ölçeği açısından ise; kız öğrencilerin “empatik eğilim” düzeyleri erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir (P<0.01).

Tablo 3: BESYO Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Empatik Eğilimlerinin “Aktif Spor Yapma” Değişkeni Açısından Karşılaştırması İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi

Ölçek Alt Boyutları	SPOR	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
YIKICI	Evet	330	172,86	28522,00	13058,000	,316
	Hayır	338	162,27	27423,00		
	Toplam	668				
ATILGANLIK	Evet	330	172,52	28466,50	13113,500	,347
	Hayır	338	162,59	27478,50		
	Toplam	668				
EDİLGEN	Evet	330	166,36	27449,00	13754,000	,831
	Hayır	338	168,62	28496,00		
	Toplam	668				
EMPATİ	Evet	330	161,92	26716,00	13021,000	,296
	Hayır	338	172,95	29229,00		
	Toplam	668				

Tablo 3'te görüldüğü üzere, öğrencilerin saldırganlık ölçeği alt boyutlarının ve empatik eğilim ölçeği toplam puan ortalamalarının “aktif olarak

spor yapma” değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir ($P>0.05$).

Tablo 4: BESYO Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Empatik Eğilimlerinin “Kardeş Sayısı” Değişkeni Açısından Karşılaştırması İçin Yapılan Kruskal Wallis-H Testi

Ölçek Alt Boyutları	Kardeş Sayısı	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	P
YIKICI	Tek çocuk	38	166,74	1,936	4	,747
	1 kardeş	144	158,42			
	2 kardeş	104	158,84			
	3 kardeş	230	170,98			
	4 ve daha fazla kardeş	152	176,95			
	Total	668				
ATILGANLIK	Tek çocuk	38	206,74	11,002	4	,027*
	1 kardeş	144	186,06			
	2 kardeş	104	152,44			
	3 kardeş	230	170,52			
	4 ve daha fazla kardeş	152	145,85			
	Total	668				
EDİLGEN	Tek çocuk	38	184,68	3,512	4	,476
	1 kardeş	144	154,32			
	2 kardeş	104	158,78			
	3 kardeş	230	169,16			
	4 ve daha fazla kardeş	152	179,15			
	Total	668				
EMPATİ	Tek çocuk	38	154,00	3,961	4	,411
	1 kardeş	144	149,79			
	2 kardeş	104	171,42			
	3 kardeş	230	172,76			
	4 ve daha fazla kardeş	152	177,01			
	Total	668				

* $P<0.05$

Tablo 4'te empatik eğilim ölçeği ve saldırganlık ölçeği alt boyutlarının öğrencilerin kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin saldırganlık alt boyutlarından atılganlık

boyutu ile kardeş sayısı arasındaki fark ($\chi^2=11,002$; $sd=4$; $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Öğrencilerin Saldırganlık ölçeği diğer alt boyutları ve empatik eğilim ölçeği puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir ($P>0.05$).

Tablo 5: BESYO Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Empatik Eğilimlerinin “Anne–Baba Durumu” Değişkeni Açısından Karşılaştırması İçin Yapılan Kruskal Wallis-H Testi

Ölçek Alt Boyutları	Anne – Baba Durumu	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p
YIKICI	Annem Babam Birlikte Yaşıyor	540	167,51	1,716	4	,788
	Annem Babam Ayrı Yaşıyor	34	175,18			
	Annem Babam Boşandı	24	135,88			
	Annem Vefat Etti	22	165,64			
	Babam Vefat Etti	48	178,58			
	Total	668				
ATILGANLIK	Annem Babam Birlikte Yaşıyor	540	165,74	4,593	4	,332
	Annem Babam Ayrı Yaşıyor	34	162,59			
	Annem Babam Boşandı	24	217,00			
	Annem Vefat Etti	22	193,95			
	Babam Vefat Etti	48	153,90			
	Total	668				
EDİLGEN	Annem Babam Birlikte Yaşıyor	540	168,41	,241	4	,993
	Annem Babam Ayrı Yaşıyor	34	158,56			
	Annem Babam Boşandı	24	161,88			
	Annem Vefat Etti	22	162,73			
	Babam Vefat Etti	48	168,54			
	Total	668				
EMPATİ	Annem Babam Birlikte Yaşıyor	540	173,30	15,411	4	,004*
	Annem Babam Ayrı Yaşıyor	34	133,09			
	Annem Babam Boşandı	24	94,33			
	Annem Vefat Etti	22	108,86			
	Babam Vefat Etti	48	140,13			
	Total	668				

*P<0.01

Besyo öğrencilerinin empatik eğilim ölçeği ve saldırganlık ölçeği alt boyutlarının “anne–baba durumu” değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo 5’te yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile anne–baba durumları arasındaki fark ($\chi^2=15,411$; $sd=4$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı

bulunmuştur. Anne ve babası birlikte yaşayan ve hayatta olan öğrencilerin, empatik eğilim düzeyleri anne babası boşanmış ve annesi vefat etmiş öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek olarak tespit edilmiştir ($P<0.05$). Saldırganlık ölçeği alt boyut puan ortalamalarının ise; “anne–baba durumu” değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($P>0.05$).

TARTIŞMA

Besyo öğrencilerinin “Empatik Eğilim Ölçeği” ve “Saldırganlık Ölçeği” alt ölçeklerinden almış oldukları puan ortalamalarının minimum ve maximum değerleri tablo 1’de görülmektedir. Besyo öğrencilerinin “Empatik Eğilim Ölçeği” puan ortalamaları; $67,12 \pm 10,38$ olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin “Saldırganlık Ölçeği” alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları ise; yıkıcı saldırganlık için; $41,91 \pm 13,20$, atılganlık için; $32,59 \pm 12,36$, edilgen saldırganlık için; $42,96 \pm 11,84$ olarak tespit edilmiştir.

Besyo öğrencilerinin cinsiyetleri ile ölçek puanları arasındaki ilişki Tablo 2’de verilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda; saldırganlık ölçeği “atılganlık” alt boyut puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($P > 0.05$); “yıkıcı saldırganlık” ve “edilgen saldırganlık” alt boyut puan ortalamalarının ise anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir ($P < 0.01$). Erkek öğrencilerin “yıkıcı saldırganlık” ve “edilgen saldırganlık” düzeyleri kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Empatik eğilim ölçeği açısından ise; kız öğrencilerin “empatik eğilim” düzeyleri erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($P < 0.01$).

Kadınlar ile erkekler arasındaki saldırgan davranış farklarını inceleyen araştırmalar, erkeklerin kadınlara oranla en azından fiziksel yönden daha saldırgan oldukları sonucuna varmışlardır (Coie ve Dodge 1997). Kız öğrencilerin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık düzeylerinin erkeklerinkinden düşük olması ile ilgili yapılan literatür incelemesinde bu çalışma bulgularını destekler nitelikte ve erkeklerin yıkıcı saldırganlık düzeyinin kız öğrencilerinkinden yüksek olduğunu ortaya koyan bulgulara rastlanmıştır (Erşan ve ark. 2009, Rainey 1984). Yılmaz bu durumun nedenini kadınların kişiler arası ilişkilerinde olumlu bir niteliğe sahip olan kendini açma ve empati gibi değişkenleri daha sık kullanmalarına bağlamaktadır (Yılmaz 2010).

Empatik eğilim açısından literatür incelendiğinde; cinsiyetin empatik eğilim üzerinde farklılığa yol açmadığı yönünde bulgulara rastlansa da (Dökmen 1987), bu çalışma bulgularını destekleyen ve kadınların erkeklere oranla daha fazla empatik eğilime sahip olduğunu gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır. (Eisenberg ve ark. 2001, Litvack ve ark. 1997, Myyry ve Helkama, 2001, Nadler ve Nadler 2000, Schireman ve Gundy 2000, Cotton 1992). Cinsiyet rollerinin tabiatında var olan, kadınlar ve erkekler arasında ki

farklılıklar aralarında belirlenen empatik eğilim farkının anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır.

Aktif olarak spor yapma ile saldırganlık düzeyi ve empatik eğilim arasında istatistiksel açıdan ($P>0.05$) anlamlı düzeyde bir farklılaşma olmadığı görülmektedir (Tablo 3). Alp ve arkadaşları tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan benzer bir çalışmada bu çalışma bulgularını destekler şekilde spor yapma ile saldırganlık arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Alp ve ark. 2014). Dervent ve arkadaşlarının yaptığı çalışma bulguları da bu sonucu desteklemektedir (Dervent ve ark. 2010). Konu ile ilgili yapılan farklı çalışmalarda benzer bulgular ortaya çıkmıştır (Eripek 1993, Kırimoğlu ve ark. 2008).

Empatik eğilim açısından ise; Öztürk ve arkadaşları tarafından antrenörlerin empatik yaklaşım becerileri ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında daha önce spor yapmış olma veya olmamanın empatik yaklaşım becerisini etkilemediği sonucunu bulgulamışlardır (Fusun ve ark. 2004). Kolayış ve Yiğiter tarafından beden eğitimi öğretmenlerinin empatik eğilimlerini belirlemek için yapılan bir çalışmada deneklere aktif olarak spor yapıp yapmadıkları ve ne tarz spor yaptıkları sorulmuş ve her iki durum

ile empatik eğilimleri arasındaki anlamlılık araştırılmış ve bu çalışma bulgularını destekler biçimde herhangi bir anlamlı fark tespit edilmemiştir (Kolayış ve Yiğiter).

Besyo öğrencilerinin kardeş sayıları ile saldırganlık ölçeği alt boyutlarından atılganlık arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 4). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda; tek çocuk olan öğrenciler ile 4 ve daha fazla kardeşe sahip olanlar arasında olduğu ve tek çocuk olanların atılganlık düzeyinin 4 ve daha fazla kardeşe sahip olanlara oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Hiç kardeşi olmayan çocukların daha saldırgan eğilimli olması anne-baba tutumlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bireylerin sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça hem ailenin ilgisi hem de sahip olunan her türlü eşya ya da aile tarafından sağlanacak her türlü olanak paylaşılmaktadır. Ayrıca kardeş sayısının fazla olması durumunda büyük çocuklara daha fazla sorumluluk yüklenmekte ve bu durum onları zaman zaman bunaltabilmektedir. Tek çocuk olma durumunda ise hem ailenin ilgisine hem de her türlü olanağa tek başına sahip olmak çocukları bencilleştirilmekte ve arkadaşlarıyla paylaşım konusunda sorunlar yaşayabilmektedirler (Yaşankul 2007). Saldırganlık düzeyi diğer alt

boyutları ve empatik eğilim açısından ise; sahip olunan kardeş sayısı açısından herhangi bir anlamlı farklılaşma görülmemiştir.

Besyo öğrencilerinin empatik eğilim ölçeği ve saldırganlık ölçeği alt boyutlarının “anne – baba durumu” değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçları Tablo 5’te yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile anne – baba durumları arasındaki fark ($\chi^2=15,411$; $sd=4$; $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Anne ve babası birlikte yaşayan öğrencilerin, empatik eğilim düzeyleri anne babası boşanmış ve annesi vefat etmiş öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek olarak tespit edilmiştir. Saldırganlık ölçeği alt boyut puan ortalamalarının ise; “anne – baba durumu” değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($P>0.05$). Erdoğan tarafından yapılan bir çalışmada anne babası vefat eden çocukların anne- babası birlikte yaşayan çocuklardan daha saldırgan olduklarını bulgulamıştır (Erdoğan 2010). Filiz tarafından yapılan başka bir çalışma da ise aile fertlerinin birliktelik durumları ile saldırganlık ve empatik eğilimleri arasında herhangi bir anlamlılık tespit edilememiştir (Filiz 2009). Aile fertlerinin birliktelik

durumları ile ilgili literatür de farklı bulgulara rastlanmasının sebebinin farklı sosyal çevrelerde yapılan çalışmalardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak; bu çalışmanın verileri literatür ile bir çok alt başlıkta benzerlik göstermektedir. Hem empatik eğilim hem de saldırganlık açısından cinsiyet önemli bir değişken olduğu sonucuna varılmıştır. Saldırganlık açısından sahip olunan kardeş sayısının önemli bir değişken olduğu sonucuna varılmıştır. Aile fertlerinin birliktelik durumları ise empatik eğilim açısından önemli bir değişken olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

1. **Alp M, Eraslan M, Atay E, Özmutlu İ.** Düzenli Spor Yapan ve Yapmayan Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Kafkas Üniversitesi, e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1(1):32-36. 2014.
2. **Alver B.** Bireylerin Uyum Düzeyleri ile Empatik Becerileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi. 1998.
3. **Bandura A, Ross D, Ross SA.** Transmission of aggression through imitation of aggressive models. Journal of Abnormal and Social Psychology, 63:575-582. 1961.
4. **Bandura A.** Psychological Modelling. NY: Atherton. 1971.
5. **Bilgin N.** Sosyal Psikolojiye Giriş. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir. 1988.
6. **Bostan G, Kılıçgil E.** Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencisi Olan ve Olmayan Ankara Üniversitesi Öğrencileri Saldırganlık Boyutları. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 5(3):133-140. 2008.
7. **Coie JD, Dodge KA.** Aggression and Antisocial Behavior. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds). Handbook of Child Psychology. Vol.3: Social, Emotional And Personality Development. 1997.
8. **Cotton K.** Developing Empathy in Children and Youth. The Schooling Practices That Matter Most. McCollough. 1992.
9. **Çolakoğlu FF, Solak N.** Ortaöğretim Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi (Çorum İli Örneği). International Journal of Social Science. Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/ASSS2392>. 26:57-66.2014.
10. **Dervent F.** Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 2007.
11. **Dervent F, Arslanoğlu E, Şenel Ö** Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi (İstanbul ili örneği). Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi [Bağlantıda]. 7:1. Erişim:<http://www.insanbilimleri.com>. 2010.
12. **Dökmen Ü.** Yüz İfadeleri Konusunda Verilen Eğitimin Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Becerisi ve İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerine Etkisi. Psikoloji dergisi. 6(21):75. 1987.
13. **Dökmen Ü.** Empatinin Yeni Bir Modele Dayanarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 21(1):155-190. 1988.
14. **Dökmen Ü.** Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık. 2003.
15. **Eisenberg N, Zho Q, Koller S (2001).** Brazilian Adolescents' Prosocial Moral Judgment and Behavior: Relations to Sympathy Perspective Taking, Gender Role Orientations, and Demographic Characteristics. Child development. 72(20):518-534.
16. **Eisenberg N.** Empathy and Sympathy. In M. Lewis ve J.M. Haviland- Jones (Eds.). Handbook of Emotions (677-691). New York: The Guilford Press. 2000.
17. **Enç M.** Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü. TDK. Ankara. 1980.
18. **Erdoğdu MY.** Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmeleri. International Conference on New Trends in Education and Their Implications 11-13 November, 2010 Antalya-Turkey. 2010.
19. **Erken M.** Empati Becerisinin Ahlaki Davranışlar Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi.
20. **Eripek S.** Spor Psikolojisi. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir. 1993.
21. **Erşan EE, Doğan O, Doğan S.** Beden Eğitimi ve Antrenörlük Bölümü Öğrencilerinde Benlik Saygısı Düzeyi ve Bazı Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi. Klinik Psikiyatri Dergisi.12:35-42. 2009.
22. **Fesbach ND.** Empathy in children: Some theoretical and empirical considerations. The Counseling Psychologist. 5(2):25-30.1975.
23. **Filiz A.** Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri Ve

- Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi. İstanbul. 2009.
24. **Fusun Ö, Koparan Ş, Haşıl N, Efe M, Özkaya G.** Antrenör ve Hakemlerin Empati Durumlarının Araştırılması. Sporometre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2(1):19-25. 2004.
25. **Gürüz D, Eğinli A.** İletişim Becerileri: Anlamak, Anlatmak, Anlaşmak. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti. 2008.
26. **Hasta G.** Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 4(1), DOI:10.1501/sbeder_0000000051. 2013.
27. **İkiz E.** Danışma Becerileri Eğitiminin Danışmanların Empatik Eğilim, Empatik Beceri ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir. 2006.
28. **Kırmoğlu H, Parlak N, Dereceli Ç, Kepoğlu A.** Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelemesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2(2). 2008.
29. **Kiper İ.** Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara. 1984.
30. **Kolayış H, Yiğiter K.** Kocaeli İlinde Görevli İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Çalışan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Empati Becerilerinin İncelenmesi. International Online Journal of Educational Sciences. 2(2):562-578. 2010.
31. **Köksal F.** Denetim Odağı ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi. Erzurum. 1991.
32. **Litvack W, McDougall D, Romney MD.** The Structure of Empathy During Middle Childhood and its Relationship to Prosocial Behavior. Genetic, Social and General Psychology Monographs. 123(30):303-324. 1997.
33. **Lorenz K.** İşte insan, (V. Atayman; E. Güney, Çev). İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. 1983.
34. **Morse JM, Bottorff J, Anderson G, O'Brien B, Solberg S.** Beyond Empathy: Expanding Expressions of Caring. Journal of Advanced Nursing. 17(809-821). 1992.
35. **Myry L, Helkama, K.** University Students Value Priorities and Emotional Empathy, Education Psychology. 21(1):28-40. 2001.
36. **Nadler KL, Nadler BL.** Out of Class Communication Between Faculty and Students: A Faculty Perspective, Communication Studies. West Lafayette. 51(2):176-188. 2000.
37. **Özmen S.** Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 37(2):27-39. 2004.
38. **Pişkin M.** Empati, Kaygı ve Çatışma Eğilimi Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 22(2):775-784. 1989.
39. **Rainey DWA.** Gender Difference in Acceptance of Sport Aggression. Journal of Teaching of Psychology, 13(2):138-140. 1984.
40. **Schierman S, Gundy VK.** The Personal and Social Links Between Age and Self reported Empathy. Social Psychology Quarterly. 63(2):152-174. 2000.
41. **Şekertekin M.** Spor Eğitimi Alan ve Almayan Üniversite Bayan Öğrencilerinin Uyum Düzeyleri, Saldırganlık ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Karşılaştırılması. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 5(2):9-14. 2008.
42. **Terzi C.** Ergenlerde Saldırganlığın Madde Bağımlılığı ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 2009.
43. **Yaşankul N.** İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri ile Eğitim Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul. 2007.
44. **Yılmaz M.** Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzları Ve Kendini Açma Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi. Muğla. 2010.

PERFORMANS DEĞERLENDİRME SİSTEMİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ: ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Ebru ILGAR¹ Fatih YENEL²

¹Spor Bilimleri Bilim Doktoru /Gazi Üniversitesi, Ankara.

²Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Ankara.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; Spor Genel Müdürlüğü personelinin performans değerlendirme sistemine yönelik tutumunu değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Çalışmaya 150 Spor Genel Müdürlüğü personeli gönüllü olarak katılmıştır. 25 maddeden oluşan ölçeğin kapsam geçerliği uzmanlardan görüş alınması ve maddelerin literatürle örtüşmesi sonucunda sağlanmıştır. Yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi ve iç geçerlik için madde-ölçek korelasyonuna dayalı madde analizi yapılmış, temel bileşenler analizine göre ölçeğin iki faktörlü olduğu tespit edilmiştir. 1. Faktörde yer alan 12 madde “Mevcut Durum” başlığı altında, 2. Faktörde yer alan 13 madde “Önerilen Durum” başlığı altında toplanmıştır. Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları 1. Faktör için, 93 ve 2. Faktör için,90 ile kabul edilebilir güvenirlikte, Kaiser-Meyer-Olkin değeri, 89 ile yüksek düzeyde geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen tüm bulgular doğrultusunda performans değerlendirme sistemine yönelik tutum ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Performans Değerlendirme, Tutum, Geçerlik, Güvenirlik.

THE ATTITUDE SCALE FOR PERFORMANCE EVALUATION SYSTEM: THE STUDY IN SCALE DEVELOPMENT

ABSTRACT

The aim of this study is to develop a reliable and valid scale to assess the attitudes of the Sports General Directorate's staff against performance appraisal system. 150 Sports General Directorate's personnel has participated in voluntary to the study. Content validity of the scale which consists of 25 items has been accomplished through the literature survey and expert opinions consideration.

Exploratory factor analysis is used for construct validity and item-scale correlations for item analysis was conducted for internal validity. According to principal component analysis it was determined that the scale has two factors. 12 questions in the 1st factor, contained under “Current Status”, and 13 questions in the 2nd factor are grouped under the title of “Recommended Status”. The Cronbach's alpha internal consistency coefficient of 0.93 for the 1st factor and 0.90 for the 2nd factor considered as an acceptable reliability, the Kaiser-Meyer-Olkin's value 0.89 with the highest level was concluded to be valid. According to the findings obtained analysis of obtained data from the survey, the attitude scale is valid and reliable for the performance evaluation system

Key Words: Performance Appraisal, Attitude, Validity, Reliability.

GİRİŞ

Bir işletmede en önemli unsurun insan faktörü olduğunu kabul ederek, çalışan bir kişinin işine; bedensel, zihinsel ve kişisel özelliklerini taşıdığı yadsınamaz. Kişi bu özellikler çerçevesinde, üstlendiği görevi maksimum seviyede yerine getirmeye çalışır. Kişi, işinde iyi bir performans sağladığı ölçüde ilerler, terfi yoluyla yükselir, ekonomik ve sosyal yönden fırsatlar elde eder. Performans kavramı; herhangi bir işte gösterilen başarı derecesini ifade etmektedir. Bir başka ifade ile performans; belirlenen şartlara göre bir işin yerine getirilmesi veya iş görenin davranış biçimi olarak tanımlanabilir.⁷ Performans değerlendirme ise, önceden belirlenen performans kriterleri ve standartlarına göre, bireylerin veya organizasyonun belli bir dönemdeki mevcut performans seviyelerini ve gelecekteki potansiyellerini saptamaya yönelik olarak yapılan çalışmalardır. Dolayısıyla, hem bireysel olarak çalışanları hem de organizasyonu geliştirmek için kullanılan çok önemli yönetim araçlarından biridir.²

İnsan kaynakları yönetiminde performans değerlemesi son derece önemli ve öncelikli bir çalışmadır.

Ancak en iyi sistemi kurmaktan çok bu sistemi güvenilir gerçekçi ve uygulanabilir bir platforma oturtmak önem taşır. Burada en büyük rol kuşkusuz yöneticilere düşer. Belirli dönemler sonunda çalışanların başarılarını ölçme ve değerlendirme konusunda yöneticiler son derece duyarlı, titiz ve objektif davranmaları ve mutlaka saydam bir sistem kurmaları gerekir.¹⁰

Çağdaş ve sağlıklı yaşamın vazgeçilmez ögesi olan spor, günümüzde bir bilim ve endüstri dalı haline gelmiş ve toplumların refah ve kültür düzeylerinin bir göstergesi olmuştur. Sosyal bir kurum olan spor, insanların ulusal kaynaşmalarını sağladığı kadar, ülkeler arasında da ulusların kaynaşmalarını sağlamada önemli görevler üstlenmiştir.⁴ Sporun bugüne kadar kaydettiği aşamalar ve günümüz toplumlarında kazandığı büyük değer, her şeyden önce bu alandaki yönetimi önemli kılmaktadır. Ancak, spor yönetiminin hedeflerine ulaşabilmesinin başka bir deyişle, sporda öngörülen amaçların gerçekleştirilebilmesinin büyük ölçüde yönetim biliminin kural, ilke ve yöntemlerinin uygulanmasına bağlı olduğu söylenebilir.⁵

Bu noktadan hareketle spor örgütlerinin başarılı olabilmesi, sürekli olarak kendisini ve yapısını değişen koşullara uyumlu bir şekilde getirebilmesine ve örgüt çalışanlarının performans düzeyine bağlıdır. İş görenin performanslarının doğru değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarının insan kaynakları planlanmasında kullanılması ile Türk sporunun yönetsel sorunlarının birçoğunun çözüme kavuşması yolunda adımlar atılmış olacaktır. Bu araştırmanın amacı; Türkiye’de sporun örgütlenmiş hali olan Spor Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı personelinin performans değerlendirme sistemine yönelik tutumunun ölçülebilmesi için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırmaya Spor Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında çalışan 150 personel gönüllü olarak katılmıştır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Ölçek geliştirme hakkında bilgi veren kaynakların taranması neticesinde bu sürecin üç aşamada ele alınabileceği sonucuna varılmıştır. Ölçek geliştirme süreci “deneme uygulaması öncesi yapılan işlemler”,

“deneme uygulaması” ve “deneme uygulaması sonucu elde edilen verilerin işlenmesi ve çözümlenmesi” aşamaları izlenerek gerçekleştirilmektedir.¹³⁻¹⁴

“Performans Değerlendirme Sistemine Yönelik Tutum Ölçeği” geliştirmek amacıyla literatür taranmış, ayrıca Pehlivan (2008)⁹, Altan (2005)¹, İslam (2001)⁶ve Yumuşak (2009)¹¹ çalışmaları incelenerek ölçek için madde havuzu oluşturulmuştur. Uzman görüşleri alınarak ve hali hazırda performans değerlendirme kriterlerine uygunluğu incelenerek madde havuzundan seçilen maddeler hazırlanan ölçeğe eklenmiştir. Bu haliyle ölçek 29 maddeden ve beşli Likert dereceli puanlama anahtarı ile oluşturulmuştur. Ölçeğin uzman görüşlerinin alınması ve literatürle maddelerin örtüşmesi sonucunda kapsam geçerliği sağlanmıştır.

29 maddelik “Performans Değerlendirme Sistemine Yönelik Tutum Ölçeği” formundan elde edilen veriler SPSS-15 paket programına girilerek geçerlik güvenirlik çalışmaları için hazır hale getirilmiştir. Personelin tutumlarını ifade eden cevapların işlenmesinde, “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklindeki

5’li dereceleme ölçeğinde derecelendirilen olumlu soru maddeleri sırasıyla 5, 4, 3, 2, 1 şeklinde, olumsuz soru maddeleri ise 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde tersten puanlandırılmıştır.

Verilerin Toplanması

“Performans Değerlendirme Sistemine Yönelik Tutum Ölçeği” bizzat araştırmacı tarafından Spor Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatında uygulanmış, anlaşılamayan noktalar ile ilgili çözümler araştırmacı tarafından sunulmuştur. Böylece verilerin tek kaynaktan toplanması sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Ölçek Geçerliliği

“Performans Değerlendirme Sistemine Yönelik Tutum Ölçeği”nin, yapı geçerliliği açımlayıcı (exploratory) faktör analizi ile test edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizinde değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya, teori üretmeye yönelik bir işlem sözkonusudur.² Bu amaçla elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığına bakılmıştır. Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testlerinin sonuçları Tablo 1’de görüldüğü gibidir.

Tablo 1: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü	,89	
X ²	4003,54	
Bartlett Küresellik Testi	Sd	300
	P	,000

Kaiser- Meyer- Olkin örneklem uyum ölçüsü sonuçlarına göre; hesaplanan KMO uyum ölçüsü değeri 0,89’dır. Leech, Barrett ve Morgan (2005), Şencan (2005), Tavşancıl (2005)’ e göre kritik değer olarak 0,50’ye göre bu değer altında faktör analizi yapılamayacağını belirtmişlerdir.³

Ölçeğe ait Kaiser-Meyer-Olkin değeri kritik değerler karşılaştırıldığında “0.80-0.90 yüksek

düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Veriler için hesaplanan Bartlett Küresellik Testi 4003,54 olup 0,01 düzeyinde anlamlıdır ($X^2_{300}=4003,54$). Bu değerler, ölçek uygulamasından elde edilen verilerin faktör analizine tabi tutulabileceğini göstermektedir. Uygulama yapılan örneklem sayısının faktör analizi yapabilmek için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Faktör türetme tekniği olarak temel bileşenler analizi kullanılmıştır.

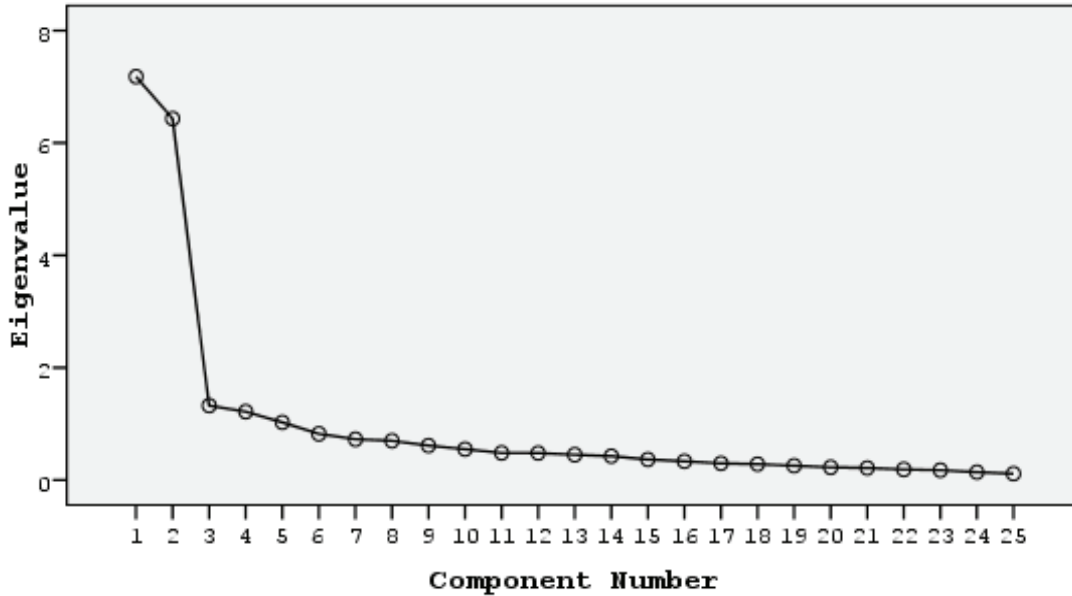
Tablo 2’de görüldüğü üzere, öz değeri 1,5’den büyük iki faktör vardır. Bu iki faktörün açıkladığı varyans, toplam varyansın % 54,46’sıdır. Başlangıç öz değerleri dikkate alındığında, birinci faktöre ait öz değer (7,18) ve ikinci faktöre ait öz değer (6,43) birbirine çok yakın olmasından dolayı ölçeğin iki faktörlü yapıda olduğu söylenebilir. Ölçeğin iki faktöründe açıklanan varyans %54,46 ile kabul edilebilir düzeyde açıklama varyansına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Döndürme öncesi ve döndürme sonrası faktörlerin açıkladıkları varyans değerleri karşılaştırıldığında döndürme sonrasında çok az bir değişim olduğu görülmüştür. Birinci faktörde 0,03 lük bir düşüş söz konusu iken ikinci faktörde 0,03 lük bir artış söz konusudur. Bu durumda Varimax döndürme yöntemi faktörlerde bulunan maddelerin açıklama varyansları üzerinde çok düşük bir miktarda değişikliğe sebep olmaktadır.

Tablo 2: Faktör Özdeğerleri ve Açıklama Varyansları

Faktör	Başlangıç Özdeğer			Döndürme Sonrası Toplam		
	Toplam	Vary %	Küm %	Toplam	Vary %	Küm %
1	7,18	28,73	28,73	7,18	28,70	28,70
2	6,43	25,73	54,46	6,44	25,76	54,46

Scree Plot

Şekil 1: Scree-Plot Grafiği

Scree-Plot grafiği incelendiğinde ölçek iki büyük kırılma

noktası göstermiş, diğer kırılma noktaları da 1,5 öz değerden küçük

olduklarından dolayı dikkate alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu yüzden öz değeri 1,5 değerinden büyük sadece iki kırılma noktasının olduğu ve ölçeğin iki faktörden ele alındığı bu

grafikle de ifade edilmeye çalışılmıştır. Ölçek formunda yer alan maddelerin hangi faktör yük değerine sahip oldukları ve madde ölçek korelasyon değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Maddelere Ait Faktör Yük ve Madde Toplam Korelasyon Sonuçları

Madde no	1. Faktör (Mevcut Durum)	2. Faktör (Önerilen Durum)	R
s10	,83		,78(*)
s11	,84		,78(*)
s12	,86		,82(*)
s13	,81		,76(*)
s14	,86		,81(*)
s15	,85		,79(*)
s16	,82		,78(*)
s17	,83		,78(*)
s18	,77		,71(*)
s19	,64		,59(*)
s22	,54		,50(*)
s23	,43		,39(*)
s26		,41	,37(*)
s27		,46	,42(*)
s28		,48	,42(*)
s29		,77	,72(*)
s30		,73	,65(*)
s31		,81	,75(*)
s32		,78	,71(*)
s33		,66	,59(*)
s34		,68	,60(*)
s35		,77	,69(*)
s36		,79	,72(*)
s37		,80	,72(*)
s38		,82	,76(*)

*p<0,05

Faktör yük ve madde toplam korelasyon sonuçlarına göre; 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 22. ve 23. maddeler birinci faktörde ve 26., 27., 28., 29., 30., 31., 32., 33., 34., 35., 36., 37. ve 38., maddeler ikinci faktörde en yüksek faktör yük değerine

sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birinci faktörde maddelerin faktör yüklerine bakıldığında, 43 ile 86 arasında, ikinci faktörde, 41 ile 82 arasında değişmektedir. Faktör analizi yapılan 29 maddelik ölçekte 20., 21., 24., ve 25. maddeler sınır değeri olarak

belirlenen .40 faktör yükünün altında ve binişik maddeler olduklarından çalışmadan çıkarılmıştır. Tabachnick ve Fidell (2001)'e göre her bir maddenin yük değerinin 0,40 kritik değer olması halinde “vasat” olduğu belirlenmiştir.¹³ Belirlenen faktörün açıklama varyansını arttırmak için sınır değer olarak, 40 faktör yükü belirlenmiştir.

Madde ölçek korelasyonuna dayalı olarak yapılan madde analizi sonuçlarına göre korelasyon değerleri $r=,37(s26)$ ile $r=,82(s12)$ arasında değişmektedir ve 0,05 düzeyinde anlamlıdır. Nihai ölçek formunda kalan 25 maddenin madde toplam korelasyonları kabul edilebilir niteliktedir.

Geçerlik çalışmaları sonucunda faktör yük değerleri, 40'ın üzerinde olan ve madde toplam korelasyon değerleri .30'dan yüksek olan 25 madde iki faktör altında toplanarak ölçeğe son şekli verilmiştir. 1. Faktörde yer alan 12 madde “Mevcut Durum” başlığı altında, 2. Faktörde bulunan 13 madde “Önerilen Durum” başlığı altında toplanmıştır.

Mevcut Durum: Verilerin toplandığı tarih itibariyle uygulanan performans değerlendirme sistemini (sicil sistemi) analiz etmeye yönelik maddelerin bulunduğu faktör “Mevcut Durum” olarak adlandırılmıştır.

Önerilen Durum:

Alan literatürünün taranması sonucunda performans değerlendirmenin amaçları belirlenmiş ve bu amaçlara yönelik hazırlanan, performans değerlendirmenin etkinliğini arttıracığı düşünülen maddelerin bulunduğu faktör “Önerilen Durum” olarak adlandırılmıştır.

Ölçek Güvenirliği

Ölçeğin güvenirligi için her bir faktöre ve testin geneline ilişkin olarak belirlenen maddelerin Cronbachalpha iç tutarlılık katsayılarına bakılmış ve Tablo 4'te gösterilmiştir. Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı, tüm sorular dikkate alınarak hesaplandığından, testin genel güvenirlilik yapısını diğer katsayılara göre en iyi yansıtan katsayıdır.⁸

Tablo 4: Faktörlere Ait Alfa Güvenirlik Katsayıları

	1.Faktör (Mevcut Durum)	2.Faktör (Önerilen Durum)
Madde Sayısı	12	13
Cronbach α	,93	,90

Tablo 4'e göre Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları 1. Faktör için ,93 ve 2. Faktör için ,90 güvenirlilik katsayısı ile kabul edilebilir güvenirlilikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı; Spor Genel Müdürlüğü merkez teşkilatı personelinin performans değerlendirme sistemine yönelik tutumunu değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. "Performans Değerlendirme Sistemine Yönelik Tutum Ölçeği" geliştirmek amacıyla literatür taranmış, ayrıca konuya yönelik çalışmalar incelenerek ölçek için madde havuzu oluşturulmuştur. Uzman görüşleri alınarak ve hali hazırda performans değerlendirme kriterlerine uygunluğu incelenerek madde havuzundan seçilen maddeler hazırlanan ölçeğe eklenmiştir.

"Performans Değerlendirme Sistemine Yönelik Tutum Ölçeği"nin, yapı geçerliği açımlayıcı (exploratory) faktör analizi ile test edilmiştir. Bu amaçla elde edilen verilerin faktör

analizine uygun olup olmadığına bakılmış Kaiser-Meyer-Olkin uyum ölçüsü değeri 0,89 ile yüksek düzeyde ve Bartlett Küresellik Testi 4003,54 olup 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Faktör türetme tekniği olarak temel bileşenler analizi kullanılmış, ölçeğin iki faktörlü yapıda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin iki faktöründe açıklanan varyans %54,46 ile kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Varimax döndürme yöntemi öncesi ve sonrası faktörlerin açıkladıkları varyans değerleri karşılaştırıldığında Varimax döndürme yönteminin faktörlerde bulunan maddelerin açıklama varyansları üzerinde çok düşük bir miktarda değişikliğe sebep olduğu görülmüştür. Varimax döndürme yöntemi faktörlerin yük varyanslarının karelerini maksimize etmeyi amaçlar. En yaygın kullanımı olan ve faktörler arasındaki en net ayrımı veren yöntemdir. Tek faktörlü veya faktörler arası yüksek ilişki bilindiği durumlarda kesinlikle kullanılmaz.⁸

Geçerlik çalışmaları sonucunda faktör yük değerleri ,40'ın üzerinde olan ve madde toplam korelasyon değerleri .30'dan yüksek olan 25 maddenin ölçekte yer alabilecek niteliğe sahip olduğu anlaşılmışve iki faktör altında toplanarak ölçeğe son şekli verilmiştir.1. Faktörde yer alan 12 madde “Mevcut Durum” başlığı altında, 2. Faktörde bulunan 13 madde “Önerilen Durum” başlığı altında toplanmıştır.

Ölçeğin güvenilirliği için her bir faktöre ve testin geneline ilişkin olarak belirlenen maddelerin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayılarına bakılmış 1. Faktör için ,93 ve 2. Faktör için ,90 güvenilirlik katsayısı ile kabul edilebilir güvenilirlikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle ölçeğin tüm faktörler için kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa

ve maddelerin kendi içerisinde yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak yapılan istatistikî analizlerden elde edilen veriler “Performans Değerlendirme Sistemine Yönelik Tutum Ölçeği” nin, Spor Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında çalışan personelin, performans değerlendirme sistemine yönelik tutumunu belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak geçerlik ve güvenirlüğün devam eden bir süreç olduğu düşünüldüğünde bu konuda yapılacak çalışmaların farklı grup ve sayıda örnekleme uygulanmasının faydalı olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. **Altan Y.** Türk Kamu Personel Yönetiminde Performans Değerlendirmesi Sistemi ve Çağdaş Bir Model Önerisi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2005.
2. **Büyüköztürk Ş.** Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi 2002; 32: 470-483
3. **Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyüköztürk Ş.** Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik, SPSS ve LISREL Uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık; 2010.
4. **Doğar Y.** Türkiye’de Spor Yönetimi. Malatya: Öz Akdeniz Ofset; 1997
5. **İmamoğlu AF.** Fonksiyonel Açıdan Spor Yönetiminin Anlam ve Önemi. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1992; 8(1); 21-34
6. **İslam Y.** Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2001
7. **Oğuz B.** Kamuda Performans Değerlendirme [internette]. 2009 [24.01.2009 okundu]
8. **Özdamar K.** Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi I. Eskişehir: Kaan Kitapevi; 2004.
9. **Pehlivan B.** İnsan Kaynakları Yönetiminde Performans Değerlendirmesi ve Maliye Bakanlığı Çalışanlarına Yönelik Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2008
10. **Sabuncuoğlu Z.** İnsan Kaynakları Yönetimi. Bursa: Ezgi Kitabevi; 2009
11. **Yumuşak S.** Performans Değerlemesinin Etkinliğine Etki Eden Faktörlerin Tespitine Yönelik Alan Araştırması. Akademik Fener Dergisi 2009; 10: 44-62
12. **Yumuşak S.** İnsan Kaynakları Yönetiminde Performans Değerlendirme Etkinliğinin Ölçülmesi ve Bir Uygulama. Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2009
13. **Tavşancıl E.** Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. 4. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2010
14. **Tezbaşaran AA.** Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu. Üçüncü Sürüm e-Kitabı , ISBN: 975-9756-08-5. Mersin; 2008

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU

ISSN:1302 –2040